XXI. Lapsista ja heijän ylöskasvattamisesta.

Heijän syntymisestä.

Ei lapsi isätä synnyk, eikä tule ilman emota.

Sauna-vaimoista.

Kaks tietä tiinehelle, joko luo tahi kantaa.

Lapsen saunasta.

425. Hyvä on lämmin laihan lapsen, ei liiaksi lihavankaan.

Heijän tuuvittamisesta.

Unesta uneen lapsi, työstä työhön morsianta.

Lapsi ompi laiskan turva *), viivyttääpi viriän.

Heijän ruokkimisesta.

Itkein laps' emältäns ruuan suap', mainittellen vierahalta.

Laulaa laps' syötyänsä, itkee ilman oltuansa.

Heijän itkemisestä.

430. Ei katkimatointa kankasta eikä itkemetöintä lasta.

Ei Sika syytäk vinku, lapsi vaivatak valita.

Heijän hoivauttamisesta.

Hyv' on lapsen lasna olla, kuin on vanhempi varana.

Paha lapsi lasna kauvan, varsana häijy Hevoinen.

Heijän nuhtelemisesta ja kiittelemisestä.

Moni laitos kiitollinen, moni kiitos laitollinen.

435. Hullu kiittää vaimoansa, epätieto lapsiansa.

---

*) Nimittäin, *laiskan Vaimon.*

Heijän kurittamisesta.

Joka kurituksetak kasvaa, se kunniatak kuolee.

(Sinne voaja vaipuu, kuin nuija voatii).

Lyöten lapset rakkahammat, hautoen pajukin parempi.

Vitsa lapsen viisahaksi, vatsa lapsen varkahaksi.

440. Väli veätyllä vitsalla, väli veäntämättömällä.

Villainen isällä vitsa, äitin vitsa villaisempi.

Villainen äitin vitsa, isän ruoska runteleva, vitsa vierahan verinen.

Käypi syöntö syönnön peällä, vaan ei lyöntö lyönön peällä.

Eipä auta äitin armot, eikä muorin voivotukset.

Heijän opettelemisesta.

445. Ota oppi hyväkseisi, varoitukset vanhemmaisen.

(Hyvä syönyttä syöttää oppinutta opettaa).

Heijän mielestä.

Lapsella on lapsen mieli, tyhmällä on tyhmän kieli.

(Äiti antaa nisän lapsellen, vuan ei mieltä piähään).

Heijän mielen tarkoittamisesta.

Ei kauhalla mieltä piähän ajeta, vaan vaivalla.

450. Ei panenta mieli piässä pysyk, eikä kannantovesi kaivossa.

Heijän muistamisesta.

Mitä lassa kuulin lausuttavan, se juohtuu miessä mieleen.

Heijän oppivaisuutesta.

Ei niin pahaa piätä, ettei vähee mieltä.

Ei raha ratke kukkarota, mieli säre miehen peätä.

Heijän syvämmen luonnosta.

Pojall' ovat isän tavat, äijin eljet tyttärillä.

455. Puuta myöten siirto juoksee, äijin tavat tyttärissä.

(Niin on niinet pitkät puussa, kuin on niinipuu itekkin).

Heijän luonnon erinkaltaisuutesta.

Hyvä lapsi laiskan vaimon, viivyttelevä viriän.

Heijän hyvistä merkkilöistä.

Piältä tunnen päiväkauven, silmästä hyvän sikiän.

Orasta ma touvon tunnen, miehen nuoren nousennosta.

Heijän vanhemmien huolenpiosta heistä.

460. Hyppyisessä hypertelöövi, ei jouvak jouten olla, jos on mieli miestä suaha.

Heijän vanhempien toivotuksista heistä.

Suopi miehen vertaiseksi, poikansa paremmaksi.

Vanhoin akkoin kasvattamia.

Pahoin mulla parta kasvoi, turpa tuhmasti yleni, akan vanhan vaipan alla, akan vanhan kuskuissa.

Kelvottomista ja pahankurisista lapsista.

Vie Porsas saksaan, tuot Sikana takaisin.

Lyö Sikoo, pese Porsasta, yhellä tavalla ne vinkuuvat.

465. Ei Vuohen viemisestä, kuin hään lypsettää kotia tulee.

Laiskoista

Laiskoista lapsista.

Sialla on monta vikoo, milloin mua kylmä, milloin kärsä kipiä.

Lasten hyvään toimtumisesta.

Ei ole varsan kauroista, eikä lapsen viinasta.

Ei ole voista veitsettömän, eikä hammattoman lihasta.

Vieraista lapsista.

Oma laps', lapsi ompi; toisen lapsi, lapsukainen.

470. Oma lapsi lapsukainen, toinen lapsi lastukkainen.

Turvattomista lapsista *).

Halpa lapsi haltiatoin, rikki pielitöin veräjä.

Lapsi-puolista.

Etessä emätöin lapsi, äreen ämmän leipoessa **).

Emällistä neuvottiin, emätön opiksi otti.

Lasten apua.

Apu lapsesta on, ellei hään kalan sua niin hän kalan syö.

Lasten sikiämisestä.

475. Lapset lapsia teköövät, vanhemmillen vastukseksi.

---

*) *Armottomista lapsista*, lue: Surusta ja murheesta; *Köyhistä lapsista*, lue: Rikkautesta ja köyhytestä. — **) Olisi ehkä parempi sanoa: "äreen, emän, leipoessa."

XXII. *Nuoruutesta ja Vanhuutesta.*

Nuoruuven hulluutesta.

Nuoruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus.

Nuoruuven iloitsemisesta.

Ilo siinä kussa nuoret, sauvan-kolke kussa vanhat.

Nuortein hilpeytestä.

Hiili on nuoren hihassa, tuli neijon pohkeessa, kekälettä kannan-piässä.

Nuortein viriäisyytestä.

Joka on nuorra nopia, se on virkku vanhanakin.

Heijän vanhenemisesta.

480. Vuosi vanhan vanhentaa, kaksi lapsen kasvattaa.

Mies kasvaa, hammas karkenoo.

Heijän vanhaks-pyrkimisestä.

Moni vanhaksi pyytää, vuan ei piäse puoletkaan.

(Ei niin vanhaa, jok' ei luule vuotta elävänsä; eikä niin nuorta, joka ei luule vanhaksi tulevansa).

Vanhoin viisautesta.

Vanhalla Variksen silmä, Kären silmä neitosella.

Vanhoin elämän-kerrasta.

485. Paljon vaivaa vanhetessa, vanhana paha elää.

Heijän muistamattomuutesta.

Mikä vanha vanhenoo, sen mieli myöten mänöö.

Tallelle vanha panee, vaan ei muista.

Heijän voimattomuutesta.

Hyvä vanhan vaeltaa, hyvän nuoremman nojalla.

Hiljalleen huono käypi, sauvan voimaton pitäävi.

Heijän virkistymisestä.

490. Terävä nuori syötyänsä, vanha yön muattuansa.

Nuortein ja Vanhoin luonnosta.

Äijä nuorra kaunihita, paljo vanhana pahoja.

XXIII. Viisautesta ja Hulluutesta.

Suuta sanan siaks', piätä mielen kukkaroks.

Erotus tyhmän ja viisaan puheissa.

Tyhmän sytän aina suussa, viisan suu sytämmessä.

(Mykkä viisas, hullu väkevä).

Erotus heijän käytyksissä.

495. Hullu pilaan suuttuu, viisas vastaa puolestansa.

Harvoin viisas vihastuu, harva siitä ihastuu.

Erotus heijän ajatuksissa.

Kauvas viisas näkee, etemmäksi ajattelee.

Hullun ajatukset ovat hajalla, kuin akanat tuulessa.

Hullun puheen-pitämisestä.

Hullu huolensa puhuu huolen tuntemattomalle.

500. Hullu putkeen puhuu, mieletöin avaimmeen.

Hullun puhuttelemisesta.

Lähe hullun kanssa huastamaan, vasikan kanssa juoksemaan.

(Pitkät hiukset, lyhyt mieli).

Hullun neuvottelemisesta.

Neuvo hullua et sua mieltä, keitä munoo et sua lientä.

(Silloin kala Kiiskistä, koska mies mielettömästä).

Hullun teoista.

505. Sinne mieletöin mänee, kuin järjetöin käskee.

Hullun työstä.

Hyvin kyllä hullu kyntää, jättää kyynären vaon väliä, puoli-toista toisinahan.

Hullun hyvää-tuntemisesta.

Hullu hyvän tuntee, maun maistaapi sokia.

Viisauten villittelemisestä.

Tulee vahinko viisaallenkin, tuhman on toisessa käessä.

Tulee häiriö hyvällenkin, tapaturma taitavallen.

510. Käyp viisas vipuun, hullu huimaelee sivuten.

Vahinkosta viisaaksi tullaan, ehk' ei rikkaaksi.

Kerran viisas petetään, vuan ei toista.

Viisauteen turvaamisesta.

Ei hyvä hylyksi jouvu, eikä viisas vaivaiseksi.

XXIV. Surusta ja Murhesta.

Murhellisen mielestä.

Ei sen mieli mettä keitä, jok' on suuressa surussa.

Murheen levottomuutesta.

515. Eipä anna murhe muata, vaiva vaikia levätä.

Murheen vanhuuttamisesta.

Murhe tuottaa mustan muoton, pahat päivät parran pitkän, halu harmahan hapenan.

Murhen laihuttamisesta.

Murhe mielen mustuttaa, kasvon teköö kajoks.

Murheen huonontamisesta.

Huoli miehen huonoks tekee, murhe muita mustemmaksi.

Armottomien murhesta.

Alaalla on Allin mieli, uijessa vilua vettä, alempana armottoman, käyvessä kylän väliä.

Orvoisten murhesta.

520. Pimiä isoton pirtti, ehkä päivä paistakoon; kylmä on emoton sauna, ehkä löyly lyötäköön.

Puoli-orpo isätöin, koko-orpo emätöin.

Itkusta.

Älä itke ilman syytä, ilman vaivata valitak.

Ei itku hätästä piästä, poru päivistä pahoistak.

Ei se parkuen parane, eikä huutain huokene.

Murhen poisheittämisestä.

525. Anna huolia Hevoisen, murehtia mustan Ruunan; Hevoisell' on piä paremp, piä parempi, luu lujempi.

Annak olla olleeksi, mustat on mulla muutkin päivät, mustapa minä itekkin.

Surullisten sytämmestä.

Suot sulaa, muat sulaa, suruisen sytän, ei sula silloinkaan.

XXV. Toivosta ja Luottamisesta.

Ei yö niin pitkä, ettei päivä perässä.

Kyll' on päiviä iässä, ehtoja lännessä.

530. On neuvoja, jos on pahoja päiviä.

Kyllä luu lihan kasvattaa, pelto palkihtee vahinkon.
Toivoessa aika kuluu.

c) IHMISEN KANSALLISESTA ELÄMÄSTÄ.

XXVI. Lauluista ja Lausumisista.

a) Lausuista.

Huastamisesta.

Huastaissa sanat suloisemmat, käyneet muat leppeemmät.

Sanasta sana itää, kypeneistä mua kytöö.

Puhumisesta.

535. Ei puheen paljoutesta, eikä kirjan suuruutesta.

Puhu miestä kaiken päivän, älä nimeä sanok.

Puheen juoksuttamisesta.

Enempi on vähempikin, musta-mulli valkiampi, mielen kielen puhuttaissa.

Yksi sanoo ystävälle, ystävä koko kylälle.

Sanomisesta.

Sauva maita paljon käypi, sanat paljoa enemmin.

540. Ei sitä sanoa sanota, jonka peähän ei peästäk.

Ei sanoma siivitä lennä, puhumata kauvas kuulu.

Leikki-puheista.

Lupa leikkiä puhua, ehk ei tarve irvistellä.

Hullu pilaan suuttuu, viisas vastaa puolestansa.

(Ei sana sioo tie).

Valhe-puheista.

545. Ei ole tyhjästä tytyä, valeheista valan täyttä.

(Älä paa omiais sekaan).

Ei tyhjä säkki pystyssä pysy.

Vanhoista puheista *).

Joka yöllä yksin käypi, luulaan varastelevan, joka vanhoja puhuu, luulaan valehtelevan.

Loskariloista.

Ei puralta puheet puutuk, sanat suaren jatkajalta.

55o. Ennen umpi-lampi Ahvenia puuttuu, meren ranta kiviä puuttuu, ennen kuin minulta sanoja puuttuu.

(Puhuvan suuhun sanat tuloovat).

Puheen puutoksesta.

Ei ouk suatuja satuja, ennen tehtyjä puheita.

b) Lauluista.

Laulun huvitoksesta.

Yöllä päivät jatketaan, virsillä vähät oluet.

Laulun aineesta.

Siitä viisas virren suapi, jost' ei tuhma tunnekkaan.

555. Noista viisas virren otti, hullun pitkistä puheista, mielettömän lausunnosta.

(Kaikki laulavan virteen sopii).

Runon luonnosta.

Kaksi sanaa **) vanhaa virttä, hyryä lisäksi.

---

*) Om traditioner, fornſägner.

**) *Sana*, merkihtee tässä: ſtrof, rad, wers; *hyryä* betyder ett ſlags onomatopojetiſkt anklang af ord, ſom alludera på hwad ſom blifwit ſagt i föregående wers.

Laulajoista.

Ei koski kitaskana laske vettähän visusti, eipä laulaja hyvänäik, laula kaikki laulujansa.

Hullu koko virttänsä laulaa, hullu kaiken taitonsa ilmoittaa, hullu valheille nauraa.

Laulamisesta.

560. Ei satut sanoihin puutuk, virret veisaten vähene.

Sormet soittajan kuluu, kieli laulajan väsyy.

Laulu työksi lankiaapi Hevoisen hyvän reessä.

Laulattamisesta.

Ei kuiva kulku kumaja, henki rasvatak helise.

Ei Kukko käskyllä laula, kuin ei laula käskemätäk.

XXVII. Juominkista ja Juopumisesta.

Juopuneista.

565. Ei se ole ihmeitä nähnyt, jok on nähnyt juopuneita.

Heijän juonista.

Monta juonta juopuneella, ei yhtä hyvää juonta.

Heijän tapauksista.

Jotain juomarille tapahtuu, joko kissat kenkät syövät, tahikka kintahat katoovat.

(Juo vähemmin, kato kaluis)!

Heijän levosta.

Jouten syönyt sairastaa, jouten juotilas lepää.

570. Uni-silmä sippurassa, viina-silmä killin-kallin.

Tottuneista ja äkkinäisistä.

Mies vanha oluen juop, lahopuu vein vetääpi.

Oppinut

Oppinut oltta juop, oppimatoin oksentaa.

Ohho, sanoi outo, ollutta! kannun joi kaksi oksensi.

Juomarista.

Joisinpak jokaik päivä, kuin ei kukkaro kuluisi, raha-tasku raukenisi.

Heijän janosta.

575. Juomaan juomari tuleepi, jos ei muuta niin vettä.

Kaljasta.

Ei vettä vihalla juuva, eikä kaljaa kateuvella.

Olvesta.

Oluella onni hyvä, juotaan janotakin, ei piialla pahempi, naitaan kokematakin.

Oluella ollessaani kalua mulla kyllä, olut päästä olkenee, kohta kalukin katoopi.

Viinasta.

Vilja voittaa viisahankin, tauti tappaa taitavankin.

580. Viina viisaat villihteepi, väkeviltä voiman viepi.

Viina villiin tekeepi, olut tuopi toisen mielen.

Jota viina viivyttää, sitä Sika imettää.

Juoma-astioista.

Piiat juovat pikarista, vanhat ämmät ämpäristä.

Humalasta.

Jumala mielen antaa, humala mielen ottaa.

585. Humalassa hullut kaikki, pahat paljon juotuansa.

Juopumisesta.

Juopuuvat oluen juojat, vaipuuvat valehteliat, kielen kantajat katoovat.

XXVIII. *Juhlista ia Vieraista.*

Joulusta.

Joulu juhlista paras, Pappi paras vierahista.

Jokapa jouluhun eläisi, joulusta johik tulisi, elikkä elo parempi, tahi kuollo rohkiampi.

Hyvä Tuomas joulun tuopi, hyvä Nuuti pois-hiipoittaa.

Laskiaisesta.

590. Juoman Jouluna pitää, syyvä lihaa Laskiaissa.

Aatto juhlista jalompi, ilta-puoli Laskiasita.

Kekristä.

Jouluna jollaan, keurinä kellään, Piäsiäissä piätymistä myöten.

Kerta Kekriä pietään, toinen kerta kellellään.

Juhlapäivistä.

Joka päivä joulu meille, toinen päivä Piäsiäinen.

595. Ilossa ikä kuluu, riemussa rehettelöö.

Pyhäin pitämisestä.

Joka kaikki pyhät pitää, se kaikki näljät näkee.

Kestilöistä.

Kesti kestiä vuatii, pöyvän-peä pyöräystä.

Ilon kyllyytestä.

Täysi täysi, kyllä kyllä, tämän illaista iloa, päivän laskuhun laulantota.

Häistä.

Ei Härkä häitä kiitä, Hepo pitkiä pitoja, jouhihäntä juominkia.

600. Häpiä häistä lähteissä juota joelta vettä.

Ristiäisistä.

Kesti kestiä vuatii, heät hyvät ristiäiset.

Hautaisista.

Ei siinä iloa eletä, kussa on kuollut kotona, lasten vanhin lattialla.

Vieraista.

Pappi paras vierahista, Joulu juhlista parahin.

Vierain nähtyviä.

Ite haukun vierahaini, ite nuolen kattilani.

Tuttu-vieraisten tulosta.

605. Kojrat kuhtuin tulecvat, hyvät vieraat kuhtumata.

Vierain kokountumisesta.

Vilja vieraita kokoopi.

Vieraan varasta.

Vetää Jesus vieraita, vetää vieraan varoa.

Vierain tulemisesta.

Vieras tuloo ajallansa, talo elää tavallansa.

Vierain vastaan-ottamisesta.

Syötä vieraita sanoilla, siksi kuin keitos kerkiä.

610. (Pian kypsi kerkiä, emännän hyvän käestä).

Vierain ravittamisesta.

Hevoiselle heinä-tukko, miehelle mitä tuloo.

Mies miehen tuntoo, tupakkata suuhun tunkoo.

Vieraan keksimisestä.

Mies vieras vian näkee, talon toisen tyttäressä.

(Varas vieraan silmä).

Vieraan ajattelemisesta.

615. Alak vieras kahteloo, yläk ajatteloo.

Outo-vieraista.

Outo on ouvossa kylässä, vieras mualla vierahalla.
(Toinen tupa, toinen tapa).

Heijän tuttuuttamisesta.

Ouvoista omat tuloovat, hyvät veljet vierahista.

Renttu-vieraista *).

On joukko jorottaria, paljon Poavon tyttäriä, juovat joulu-tynnörini, syövät syöttiläs-sikaini.

Vierain vähenemisestä.

620. Ei piot parane, jos ei vieraat vähene.

Vierain lähtemisestä.

Lähtö-mieli vierahalla, kuin on kintahat käessä.

Emännän kiittämisestä.

Illoin ilmat kiitetään, huomenin hyvät emännät.

Vierain poismäntyistä.

Talo työlle, vieras tielle, juhlan pietyn perästä.

Vieraisiin käymisestä.

Vuoroin vieraissa käyvään.

Isännän ja Emännän vieraista.

625. Autuas emännän vieras, vaivainen isännän vieras.

XXIX. Torasta ja Tappeluksista.

Tappeluksesta.

Ei silloin yksi riitele, kuin kaksi tappelee.
Hyvä tapa tappeluksessa, se lyö joka ennättää.

---

*) *Kuokka-vieraista:* "Ei niin pieniä pitoja, jos ei kuokka-vieraita."

(Lyö yhtä, laske toista).

Mies se joka puolensa pitää.

Syy tappelukseen.

630. On viinankin vika, jos lie muukin vihletys.

Ei hulluja kylvetä eikä kynnetä, itestään niitä kasvaa.

Hullu saapa vihaa, siitä sua suamatonkin.

Hullu tyynellä torun, tasasella tappeloo.

Torasta.

Perästä huonon torujan, sanat suuhun tuloovat.

635. Ei se lyö joka uhkaa, eikä pure joka haukkuu.

Pelkurista.

Pelko-koira paljon haukkuu, pauhaa mies peljästynyt.

Haukkuu huonokin Koira, hyvän Koiran kahleissa.

Kehujoista.

Jumala varjelkoon kannuksia Kanan jaloista, Kukon suusta hampahaita.

En pelkää Perhoisia, vaikka lentävän näkisin.

Kapinan kartamisesta.

640. Joka pitää suuren suun, pitäköön leveän seljän.

Suu suattaa Suen ritaan, kieli Kärpän lautaiseen.

(Oma suu Tikan-pojan surma).

Älä mäne syyhymätäk saunaan, asiata ansaan.

Lyötyistä.

Kipee on kivellä lyöty, kipiämpi kirvehellä.

645. Häpiä on Hevon purema, häpiämpi Vaimon lyömä.

Arka lyöty, hellä purtu.

Veri-hoavoista.

Ei niin vettä sakiata, ett' ei veri sakeampi.

Vetelä on veljen veri, vieraan veri vetelämpi.

Pahoin pieksetyistä.

Jo silloin huulet hukassa, kuin kieli muata vetää.

Tapaturmasta.

650. Tapaturma miehen surma.

XXX. Soasta ja Sota-Uroista.

Soan onnettomuutesta.

Sota sortaa, rauha rakentaa.

Rauhan onnellisuutesta.

Rasvainen rauhan pata, vaikka vettä keittäköhön.

Soan-sanomista.

Ei Soat sanomitak ole, kovat ilmat mainioitak.

Sota-Sankareista.

Jalotoin on jalo soassa, piätöin päihen leikatessa, joll' ei ole jalkoa paeta, eikä peätä peällen männä.

Tappelus-Uroista.

655. Siihen miestä merkitään, pukarista punnitaan, kuin on tarvis tappeluhun, eli mieli miekatella.

Sota-aseista.

Tolkku toimea tekköö, miekka miestä merkihtöö.

Soan käymisestä.

Joka ennen patoja nuoli, se nyt sotia käyp.

Onnellansa mies sotia käyp, mutt' ei väen paljouvella.

Voittamisesta.

Koiran-voitto ensimäinen, miehen-voitto viimeinen.

660. (Mies on mies voitettukin).

Voitetuista.

Ollaan vuosi voitettunakin, ajastaika aijan vittanakin.
Ollaan vuosi onnettakin, vaan ei leivätäk.

XXXI. Onnesta.

Mies makaa, Onni valvoo.
Haoksi onni makajan kahtoo, nukkuneen kuolleeksi.
665. Onnen tytär ensimäinen, kaikki kankaat kutoovi, kaikki lapset liikuttaavi.
Ompa onni ouvollakin, vaivasellakin Jumala.
Onni miehen eillä käyp, tapa tallaa takana.

Kovasta onnesta.

Suap tyhjän pyytämätäk, kovan onnen ostamatak.
Vaivainen varhain nousi, kova onni kohta kanssa.
670. Autualta voi putoo, vaivaisen maito kuatuu.
Toisen vaivaisen vahinko, toisen onni autuahan.

d) IHMISEN PUUTTUVAISESTA ELÄMÄSTÄ.

XXXII. Rikkautesta ja köyhyytestä.

a) Rikkautesta.

Rikkaan elämä-kerrasta.

Avarasti autuat, isosti isot eläävät.
Istualta rikas puhuu.
Rinnain rikkaat ajaavat, käsityksin köyhät käyvät.
675. (Olet kuin orih-hevoinen, elät kuin elätti Karhu).
Hyvä on rikkaana olla, terveenä kauan elää.

Heijän potevaisuutesta.

Rupi rikkaassa, paisi pajarissa.

Kuuluissa Rikkaan tauti, ei köyhän kuolemakaan.

Heijän kovaan tottumattomuutesta.

Hellät työttömän käet, arat armoin kasvatetun.

Heijän riijoista.

680. Auta Jesus köyhää miestä, rikas riitoinkin elää.

Kuin rikkaat riitelee, silloin köyhä saa rauhassa olla.

Rikkaat maita riitelee, köyhät unta kiittelee.

b) Köyhyytestä.

Köyhän elämän-kerrasta.

Niin köyhä elää, kuin merkä puu palaa.

Hänen vähästä varasta.

Tina kulta köyhän miehen; vaski vaivaisen hopia.

685. Ei köyhän velka viikoks jouta, tuvassa antaa porstuussa ottaa.

Käestä kärsään köyhän sualis.

Hänen piosta.

On kekri köyhälläkin, joulu-juhla vaivaisella, laskiainen laiskallakin.

Kerran köyhä Lehmän tappoi, nahan pitkäksi venytti.

Malttaa köyhä keittää, vaan ei jäähyttää.

Hänen juominkista.

690. Halla matalan meren kylmää, vähä köyhän juovuttaa.

Hänen ruumiin-luonnosta.

Suusta röyhkä köyhä mies, ruumihilta ruikamoinen.

Hänen

Hänen lapsista.

Piästä paksu köyhän lapsi, persiltä putikka.

Susi syöp köyhän lapsen, koira juoksevan puroo.

Hänen moahan vaipumisesta.

Ei köyhä korkealta putoo, saunan lavolta lattiaan.

Hänen kuolemisesta.

695. Ilo köyhän kuolemasta, pilkka vaivaisen piosta.

Onnettomista.

Kokenut kaikki tietää, vaivainen kaikki kokee.

Kaikki on katala nähnyt, koitellut kova-osainen.

Kerjäläisistä.

Vaivainen vaivaisen naipi, siitä suahaan pussi-seljät, siitä vaivaiset venyyvät.

Ei muuta: manni matkaan, keppi käteen, säkki selkään!

700. Alaalla on Allin mieli, uijessa vilua vettä, alempana armottoman, käyvessä kylän väliä.

XXXIII. Vuatteista ja puvusta.

Vuattein tarpeista.

Parempi vähä vuatteessa, kuin kaikki vatsassa.

Kalliista vuatteista ja heijän pöyhistelemisestä.

Joka on verassa, se on velassa.

(Ei kaunista kanneta, jos ei kallista anneta).

Puuro ruuan puutteessa, verka-vuate vanhatessa, musta kenkä köyhyytessä.

705. Köyhyyvessänsä köyhä verassa käypi, ryysyillänsä rikas koreilee.

Halvemmista vuatteista.

Paljo kuluu korkeana, paha huonona pysyy.

Paremp' ryppy kenkässä, kuin rakko varpaassa.

Vähä miehen mustuutesta, kuin on mieltä muutoin piässä.

Jalkineista.

Hyvä suolla suuri jalka, kirkossa kepeä kenkä.

710. Suanut suappaat pitää, käyp köyhä kenkätäkin.

Puhastamisesta.

Paha on mies parratoin, paha pitkän parran kanssa.

Parta-mies Papin näköinen, parratoin Pukin näköinen.

XXXIV. Velasta ja Rahoista.

Velan maksamisesta.

Ei veestä kastumatak, eikä velasta maksamata.

Uusi velka vanhanakin.

Velan tekemisestä.

715. Veli velkaa tehessä, koira konna maksatessa.

Lainatuista rahoista.

Paremp' tyhjä kukkaro, kuin lainattu raha.

Lainan ottajoista.

Ei käskevä väkeä puutuk, lainan ottaja rahoo *).

Takaus-miehistä.

Tuppurainen Tappuraisen takaus-mies **).

---

*) Sillä *ottaissa* on hänelle rahoo, vaan ei *ottamatak*.

**) Sanotaan myös: "Tuppurainen Tappurainen takaus-mies;" ja: "Tuppuraissa tappuraissa takaus-mies."

Rahoin vaikuttamisesta.

Raha mielen muuttaa, tarve kunnian pettää.

720. Joll on raunio rahoja, sill' on suova ystäviä.

Heijän vaikuttamattomuutesta.

Ei ouk taskussa tapaa, kukkarossa kunniata, olkoon tyhjä taikka täysi.

Heijän kasvamisesta ja katoamisesta.

Tenkoin raha kasvaa, tenkoin raha katoa.

XXXV. Kaupasta ja Ostamisesta.

Kaupan-teosta.

Kieltty kaupalta rahatoin.

Koto-kauppa, paras kauppa.

725. Kahen kauppa, kolmannen korvapuusti.

Hätä-kaupasta.

Tarvet kauppoa tekööví, mies piälle kahteloovi. (Parempi on kahtoa, kuin katua).

XXXVI. Tavallisesta maallisesta tyhmyytestä.

Ulko-kullaisuutesta.

Ei kaikki kultaa kuin kiiltää, eikä kaikk' hopeeta kuin hohtaa.

Kaunis kakku peältä nähten, täynä Sirkkoja sisus, akonoita alla kuoren.

Koroitetuista toisen ansiolla.

730. Ei sill' ole tuska uijessa, jonka piätä kannatetaan.

Hyvä on Hylkehen elää, juopi vettä vierestähän, syöpi luontaan Lohia.

Hyvä on puusta puhua, mäen peällä möllötellä.

Hyvyyestä omaksi voitoksi.

Paremp' on syönyttä syöttää, kuin kuolutta kostuttaa.

Turvaamisesta toisen ansioon.

Ei ole Härällä hätää, kuin on Poavo paimenessa.

735. (Kyllä Härkä häntänsä tarvihtoo, jos ei ennen niin kesällä).

Hyötymisestä toisen vahinkosta.

Missä Harakka, jos ei Sian tappaisissa?

(Aina siihen korsi jää, kussa kuorma kuatuu).

(Jossa Peura piehtaroipi, siihen karva katkiaapi).

Varoissaan olemisesta.

Jok' ei otak suatuansa, se ei sua tarvihtaissa.

740. (Pistä silloin Sika säkkiin kuin on päin).

Evun ottajoista.

Kyll' ois Oksan ottavia, jos ois kuusen kuatavia *).

(Ottaja otottelee, antaja ajattelee).

Kukin ihestänsä.

Oma osa ensimäinen, toisen tarves takimainen.

Visu viljassa pitäävi, auli kaikki aneloovi.

Onnettomista kokeista.

745. Kerran Kurki puuhun, silloinkin jalka poikki.

Siihen Kurki kuolee, ennen kuin suo sulaa.

---

*) "Ei luontaan lisä lykkää" (mera will mera ha).

c) IHMISEN TALOLLISESTA ELÄMÄSTÄ.

XXXVII. Talosta ja talon asettamisesta.

Talonpojista.

Talonpoika tarkka työllä, oppinut on sanoin seppä.

Paremp' kyntäjän kyperä, kuin rahat rannan-kiertolaisen *).

Talon toimesta.

Toimi talon pitää, ei väin paljous.

750. (Ei syöpä laihtu, eikä tekevä köyhty).

Talon asettamisesta.

Hyvä mies, hyvä Hevoinen, vaimo kohta kolmanneksi.

Oma Sika, oma papu, oman Herran hernet-moa.

Talon hävittämisestä.

Naisi kuoli nauha taittui, mies kuoli talo hävisi.

(Niin sitä silloin elettiin, kuin oli työllä tekiät, rannalla rahan hakiat).

Talon Isännistä.

755. On Herra herrallakin, Isäntä isännälläkin.

Olempa ollut orjanakin, olen orjaakin pitänyt.

Jok ei malta muattuvaan, eikä syrji syötyvään, ei sillen Siat sikiä, eikä kasva Lammas-lauma.

Ei silku Sikoa syötäk, laiska vieraita ravitse.

Talon Emännistä.

Isännälle ikä pitkä, emännälle perä paksu.

760. Siit on hyvä mieli, ilo kaikelle kylälle, jok'

*) *Rannan-kiertolainen*, Wiking, korſar, ſjöröfware.

ei kysyk kynsiä kylästä, tointa toisesta talosta, pirran piitä naapurista; joka osaa oluen panna, viinan vissisti viruttaa.

Seppä syöpi selvän leivän, selvemmän sepän Emäntä.

XXXVIII. Talon Eläimistä.

Hevoisista: (Ratsas-hevoisista).

Hevoisessa miehen henki, ratsussa rahan vahinko.

Pienistä ja suurista Hevoisista.

Kiitä pientä Hevoista, pyri suuren rekeen.

Varsoista ja suvikunnista.

Pane varsa valjaisihin Suvikunta suihti-suuhun.

765. Lyö helmellä Hevoista, paiskoa pavun jyvällä.

Rekivetoisista ja kolmtalviaisista.

Reistatkoon rekivetoa, koittakoon kolm-talviaista, jaksannonoko mäessä männä, voinoonko vuorellen yletä.

Hevoisten hyvistä merkkilöistä.

Oksana paha puu, harjana hyvä Hevoinen.

Hiki on hyvän Hevoisen, vuahti varsan kunnia.

Rinnassa on särellä sappi, väki varsan sieramissa.

Nautoista.

770. Oiva kyttö kytkyssä, oiva vuajassa vasikka.

Kytöt kyynnä kynnyksissä, nauvat nauloinna pihassa.

Lehmistä.

Paremp' Lehmä lypsää, kuin tappaa.

Leuvoistansa Lehmä lypsää, ruoalla työ tehhään.

Luusta Lehmä lypsää, vuan ei sarvistaan.

Häristä.

775. Hätä käskee Härjän juosta, pakko paimenen paeta.
Harvoin Härkä linnasta palaja.

Karjasta.

Ei karja niin katoo, kuin paimenet puhuuvat.

(*Paimenista*).

Ei ole paimenen pyhistä, eikä vaimon lapsillisen.
Muut kuuloo kirkon-kellon, minä kurja karjankellon.
780. Muut näköö papin parran, mina kurja kuusen latvan.

Vasikoista.

Ei Vasikka rukoillen eläk, oli musta eli kirjava.

Lampaista.

Ei silloin Siat sikiä, kuin Porsaat potoovi, eikä kasva Lammas-lauma, kuin on vuonnat voivuksissa.
Yksi lammas vettä miäkkii, koko karsina janoo.
Vuosi vanhalla ikeä, kuukausi Karitsalla.

Sioista.

785. Sika kesän kyntää, mutt' ei joulunna juok oltta.
Silloin Sika säkkiin, kuin on päin.

Koirista.

Kovalle on Koira luotu, kivellekin makaamaan.
Opiksi Koiralle kylmä sauna.
Kaho Koiran kuonoon, ei karvoin.

Heijän vanhenemisesta.

790. Missä Koira vanhenoo, jos ei juostessaan.
Hyvä Koira kuoltuansa, paha Koira eläissään.

Kuolten Koirat tavansa heittää, ei paha Koira kuoltuankaan.

Talon-Koirista.

Ei vanha valetta hauku, luppa-korva luuhattele.

Älä vanhaa Koiraa kauvan pilkkaa, se puree luuhun saakka.

795. (Hampaissa Koiran ase).

Rakki-koirista.

Haukkuu huonokin Koira, hyvän Koiran kahleissa.

Purevata peljätään, ei liehakoitsevata.

Mehtä-koirista.

Ei se Koira Oravaa hauku, joka väkisin mehtään viiään.

Lupa on Koiran luuta purra, Hirven hankia hypätä.

Kalamiehen Koirista.

800. Sotamiehen vaimo, kalamiehen Koira.

Juoks-koirista.

Elää Koira yhen talon, kuolee Koira kahen koton.

Kissoista.

Kissa kiitoksella elää, Koira piän-silitöksellä.

Kissan ilo, Hiirein itku.

Aika Hiiren haukoitella, kuin on Kissahan kiassa.

Kanoista.

805. Takaperin Kana työn teköö, herroillen veron vetää.

Mitä Kukko noukahtaa, se Kanaan kajahtaa.

Kukosta.

Kukosta.

Kukko on piällä kurjanahi, Kana alla armossahi.
Ei tohi torpan Kukko tassia talon Kanoja.

XXXIX. Orjista ja Palkkaväestä.

Orjiin töistä.

Ajakseen orja aitoa panoovi, poika*) polvi-päiväksehen.

Heijän mielestä.

810. Vatsassa on Orjan mieli, vuan ei vierahan varassa, eikä pellon siemenessä.

Heijän aatoksia.

Yksi talon työ, joko syö tahi makaa.

Heijän levosta.

Otavass' on Orjan merkki, ei kuussa eikä Kukossa.
Ei Sika sikihissä makoo, sian toisen tonkihissa; eipä Orja toinenkana, Orjan toisen kenkihissä.

Heijän palkkaamisesta.

Raukea rahatoin Orja, paha palkata kasakka.
815. Paha palkatoin kasakka, ruuatoin sitä rumempi.

Työn tiettäjöistä.

Siinä leipä syyvään, jossa työ tehhään.
Kennen ruoka sen ruoska, kennen rokka sen tupakka.

Palkkamiehistä.

Miestä päiväksi, Hevoista kylän väliksi.

*) Ymmärretään omoo poikaa talossa.

Vieraasta, ja omasta työstä.

Liikkuu tuppi linnan työssä, olkapiä omassa työssä.

Työ-rahvahasta.

820. Rahvas ruuan syöpi, rauta heinän leikkaa.

XL. *Taiturista ja Kaluntekiöistä* *).

Rautioista ja Sepistä.

Sentähen Seppä pihit pitää, ettei sormet palais.

Hänen töistä.

Taloja myöten Seppäkin takoo, miesten myöten meikuttaa.

Hänen palkihtemisesta.

Paha on Seppä palkata, paha suuren palkan kanssa.

Puu-sepistä.

Jo teki kieron kirves-varren, värttänän viärän vanutti.

Suutarista.

825. Tyhjä neuvo neulan tiestä, nälkä naskalin siasta, riutuvassa kaupunnissa.

Ompelioista **).

Kyllä sen neula syö, jonka neula sua.

Kankuriloista.

Kyllä rukki ruokaa tuop' kehrä-varsi keittämistä.

Palkkaan tyytymisestä.

Saaneella sia on, ei ansaineella.

---

*) *Taituri*, konstnär, artist; *Tekiä*, fabrikör; *Kaluntekiä*, handtwerkare.

**) *Ompelia*, Skräddare.

XLI. Työstä ja työn tiettämisestä.

Töistä.

Ei työ miestä häväise, taito tapoja pahennak.

Työn alkamisesta.

830. Piästä pinoa aletaan, hyvä asia alusta.

Tehty työ on aljettunna, aivotessa aika mänöö.

Työn lopettamisesta.

Alku työn kaunistaa, lopussa kiitos seisoo.

Kuhnustelemisesta.

Aika mänöö arvellessa, päivä piätä kiännellessä.

(Ei se kätellen paremmaks tule, eikä kuiva kurkistellen.

Työn loppumattomuutesta.

835. Kyll' on moaata kyntävälle, vettä viljoin soutavalle.

Ei työt tehen lopuk, virrat vuotain vähene.

Tehten työt leviäävät, tekemätä soukistuuvat.

Maassa on työ matala, ei o puussa pitkäkään.

Pian pitkää lyhennetään, kauvan lyhyttä jatketaan.

840. (Missä hoikka, siitä poikki).

Mahottomista ja mahollisista töistä.

Ennen lyhyt rikan maasta ottaa, ennen kuin pitkä tähen taivaasta.

(Paremp ojaa tukkia kuin jokea).

Pieni pitkällä ulottuu.

(Siinä pieni pisteleiksen, jossa suuri kiänteleiksen).

Hitaisista töistä.

845. Hiljain tehty, hyvin tehty.

Joka hiljemmin hiiltyy, se paremmin palaa.

Kiireistä töistä.

Ei Jumala kiirettä ouk luonnut, sen on pahat ihmiset suonnut.

(Ei kiireellä kauvas mennä).

Hätäisistä töistä.

Väleen Koira pennut teki, sokeetpa hyö syntyik.

850. Ei juosten jauheta, eikä kannuksessa kynnetä.

Työhön tottumattomuutesta.

Tottunut työn tekööo, tottumatoin tuskantuu.

XLII. Työ-ajasta.

Ajasta.

Ei aika miestä ototta, jos ei mies aikaa.

Kyntö-ajasta.

Aseessa työn teko, ajallansa pellon kyntö.

Heinä-ajasta.

Ajallansa työnteko, hetkellänsä heinän niittö.

Puhteen-ajasta *).

855. Ilta-virkku, uamu-torkku, se tapa talon hävittää.

Amun-ajasta.

Arki uamulla tuloovi, talon työhön tarvitahan.

Ehto-ajasta.

Ehto karjan, yö perehen kokoo.

Yön-ajasta.

Ei yöltä silmä puhkiak, hämärältä jalka taitu.

---

*) "Varhain myllyyn, myöhän kyytiin."

XLIII. Työ-kaluista ja Talontarpeista.

Aseista.

Aseessa työn tientö, miehessä pellon kyntö.

Aurasta.

860. Aura arpoja parahin, kirnun-mäntä tarpomia.

Kirveestä.

Kirves hyvä kierteestä, veihti hieno-karkeesta, viikahte murenevasta.

Kuhun miekkansa Kuninkas, siihen köyhä kirvehensä.

Nyrhistä.

Nilkis nalkis Naisen kirves, milloin puuhun, milloin muahan, milloin keskellen kiveä.

(Ei kirves kiveen pysty, napakairo kalliohon).

Veihtestä.

865. Miestä myöten miekka vyöllä, kilpi kantajan mukahan.

Tylsä veisi tyhmän miehen, terävä tekevän ase.

Paha laiskan partaveihti, vein vie, karvan jättää.

Viikahtesta.

Viitake karvan katkaisoo, harava kaks koapaisoo.

Rautalapioista.

Kirkon kirves ja Rauta-lapio, köyhän velan maksaa.

Päreistä.

870. Viikahte varteen, ohra piälle ja päret orteen.

Muista kaluista ja töistä.

Sitä myöten vyö kuin nuttu, tie kuin talo, vars' kuin lapia, virs' kuin laulaja.

Niin on, niin on niitun aijat, kuin on niitun niittäjäkin, niin on niitun veräjät, kuin on tylsä kirveheni, kovin koski koivun kuori, pahoin potkaisi petäjä.

Heijän korjoomisesta.

Kalua kahtoa pitää, ennen suatua säilytellä.

Ei kalua suaten rikkaaksi tulla, vaan siästäin.

875. Joka siästää suatuansa, sill on tarpeissa tavara.

XLIV. Talon teistä.

Kylän-teistä.

Tiet kulkoo kylien myöten, ihmiset tietä myöten.

Talon-teistä.

Sitä myöten tie kuin talo, vars' kuin lapia.

Talvi- ja kesä-teistä.

Talon kautta tie talvella, nauris-halmeen kesällä.

Suorista ja koukku-teistä *).

Paremmin virsta viärää kuin voaksa voaroo.

Mäkisistä teistä.

880. Kyllä mäki velkansa maksaa.

XLV. Matkoista ja kulkemisista.

Matkaan mänemisestä.

Suap tiellen olla lähtemätä, vuan ei viikon viipymätä.

(Yksi tie, kaks asiaa).

---

*) Pitkästä koukusta, sanotaan sanaksi: "Halikon kautta Ruohtiin."

Matkan jouvuttamisesta.

Juosten matka joutusampi, eikä käyven kevcämpi.
Käyven kylään kerkiää, juosten tielle jäähään.

Yö-majasta.

885. Kylä siellä kussa Kukko, haukkuu Koira korvessakin.
Pitkä on yö kylässä.

Matkan käyneistä.

Jo on turpa tuulta nähnyt, parta päiviä pahoja.
Käynyt matkaase sanoo, käymätöin ajattelee.

Tieltä eksyneistä.

Jälki jäänneen neuvoo, umpi eksyttää hyvänkin.
890. Tietä cellinen tekööpi, jälki jäänneen vetääyi.
(Yhtäälle on yhen jälki, kahtaalle kahen polku).

Tietä kysymisestä.

Ei se eksy joka kysyy, eikä katu, joka katsoo.
(Käypä johonkin yhtyy).

Kulkevaisista.

Ei vierävä kivi sammaloitu, mies kulkeva rikastu.
895. (Aina kulkevalta kuluu).

Heijän toivotuksia.

Ompa muata muallakin, ilmoa etämpänäkin.

Kuormista.

Köytetyn kotihin suapi, köyttämätöin tielle jääpi.
Sen Hepo kotihin tuopi, joka pannahan pajuillen, liistehillen liitetähän.

Heijän raskauntumisesta.

Kyllä matka kuormaa lisää, tuska vaivoja valoa.

Heijän koatamisesta.

900. Kyllä matalakin kanto kuorman koataa.

Evääistä.

Tasan naiset taipaleella, tasan matkoissa eväät.

Tekeminen luotut lapset, syöminen tehtyt evähät.

Tiellä tuttavista.

Hyvä tiessä ystävä, reppu reessä parempi.

(Ei ole tätiä tiellä).

Kohtaamisesta, tahi vastatuksin tulemisesta.

905. Kyll' on tiellä tiloo, jos on vartta virsullaik.

XLVI. Kotosta, ja koti-rakkautesta.

Koton suloisuutesta.

Ah, kullaista kotoa, jos on ruoka niukemmalta, niin on unta viljemmalta.

Aika autuas kotona, Ukko kurja kulkemassa.

Kaikki kauniit kotona, ihana isän majassa.

Koton ansiosta.

Moni muualla mulko-silmä, kotonansa kyynö-silmä.

Kotin kaipoamisesta.

910. Muut kotihins mänöövät, majohinsa matkustaavat, mull' ei kurjalla kotia, kataloll' ei kartanota.

Koton heittämisestä.

Vie Jumala mihin viet; kuin et kotiin vie.

(Suo siellä, vetelä teällä, ei kuivoo kussaan.

Koton muistamisesta.

Kylä hyvä jätettävä, koto huono muistettava.

Koton

Koton heittäjöistä.

915. Nyt on Matti muansa myönyt, konna heitänyt kotonsa.
(Antaa menevän mennä, kyllä jääpä neuvonsa pitää).
Ei huolta hävyttömällä, työtä muansa myöneellä.
Rata maansa myyneelle, tienvieri väsyneelle.
Suru sian siirtäjällä, murhe majan muutajalla.

Koton asettamisesta.

920 Onni uuteen tupaan, hyvä vuos vieraiks'.

Oman muan makeutesta.

Muu mua mustikka, oma mua mansikka.
Omat muat makuammat, omat mehät mieluammat.
Paremp omalla mualla, juua vettä tuohisesta; kuin on mualla vierahalla, juota tuopista olutta.
Paremp on oma olkinen, kuin vieras villainen.

Taipumuksista vanhoin tapoin.

925. Tapa entinen taluu, virka entinen vetää.
Aina uusi hempiämpi, ehkä entinen parempi.

f) IHMISEN ERINÄISISTÄ ELÄMÄN-KEINOISTA.

XLVII. Linnustamisesta ja Petonpyytämisestä.

Mehtämiehistä.

Minä mies metän käviä, Uros korven kolkuttaja.
Kuljenma Kuren teitä, käynmä Kären uroja.

Heijän vaikeutesta.

Suapi hiihtäjä hikensä, riihen-puija lämpymänsä.

Heijän pyytö-päivistä.

930. Hyvä olo, laiskat päivät, niitä lintuja ampuu.
(Mäne Pyytä pyytämään, Koppelo kotona katoisi).

Heijän mehän-käynnöstä.

Hiis on mehän käymättömän, Korppi käyneen uron.
Ei tule lintu liikkumata, kala jalan kastamata.

Heijän sualiistansa.

Mikä miehissä suahaan, se miehissä syyvään.
935. (Ei luutointa lihaa, eikä piätöintä kalaa).

Heijän tyhjään käymisestä.

Ikävä iloton ilta, päivä pitkä sualihiton.
Paha syyvä suamatointa, ajoo näkemätöintä.
(Jos lie pyytäjä typerä, niin on antaja *) itara.

Vähään tyytymisestä.

Hyvä on jalkakin jänistä Suen suusta suatuvaase.

Linnuista.

940. Liukas lintu lentäissä, liukkahampi linnustaja.
Sitä lintu linnullen, jota linnulla itelläkin.

Heijän soitimesta.

Vuotta myöten lintu soipi, kevättä kala kuteepi.
Aika siitten ansoja punoja, kuin on Hanhet soitimella **).

Heijän pojillisuutesta.

Silloin lintu laihimmallansa, kuin on pojat pienimmällänsä.
945. Laiha lintu lapsillinen, lapsitoin lihava lintu.

---

*) Ymmärretään *Tapio* (metän kuninkas) tahi *Anni* (metän miniä).

**) Merkihtee, se on siitten "muka myöhä" (*post festum*).

Heijän emäks joutumisesta.

Kuin kynä katoo, niin silloin kynsi kasvaa.

Ei sikiä siipi-lintu, päivän Perttulin perästä.

Kyyhkyisistä.

Syvän kylmä Kyyhkyisellä, syyvessä kylän kekoja.

Pyistä.

Koska pilli pienestäns pirisee, Pyyn pienen pettääpi poveensa.

950. Paremp Pyy käissä, kuin kaks' oksalla.

Ei ole Pyystä kahen jakoo, Oravassa kolmen osaa.

Teuristä.

Sen teki Tetren poika, appo aholta marjat.

Pienistä linnuista.

Ilonna Käki mehässä, lammas laiho-halmeessa.

Vesi-linnuista.

Lokki luotohon munii, Kajova kivi-karihin.

955. Telkkä poikia tekköövi, Tavi lapsia latoovi, niitä Hauvit hajottaavi, Veenkoirat viettelöövi.

Karhusta.

Karhu on karkia mehässä, minä oun Karhua karkiampi.

Lähen Karhun kuatamaani, metän onnen ottamaani.

Suesta.

Kyllä Susi syytä sua Lammas-lauman ruatellansa.

Toisin on Hukalla huoli, toista ampuja ajatteloo.

Ketusta.

960. Ketull' on keviät jalat, jotk' ei pauka pakkaisella, eikä kolka kovalla siällä.

Ruskia on Repo kuoltuakin.

Jäniksestä.

Jänis jäppä juppa-niska, juokse kohti lankojaini.
Juokse vintura vipuun, kantura kahain, pyörä silmä pyyvyksein.

Oravasta.

Osais se Orava juosta, salon halki, toisen poikki, kolmannen vähä vitäisin.

965. Ammun ohtaan Oravan, kärsään kävyn-purian.

Ampumisesta.

Ei auta ampuminen, kuin ei ole nuolen-noutajata.
Hätä opettaa Lappalaisen ampumaan.

Jousesta.

Janhus jousessa pitäävi, koivun-kylki kirves-varressa.

Suksista.

Pihlaja ylös pitäävi, huapa hankellen vetäävi, petäiä perätin viepi.

970. Hyvä on suksi suunnallinen, sivon piällinen sivakka.

XLVI. Kalastamisesta.

Kalan pyyvöstä.

Kalan-pyyntö kansallisen, mehän-käyntö miehellisen.
Kalalle kala käskee, lintu linnun pyyvykselle.

Kalamiehistä.

Joka on nuotalle nopia, käsiverkoillen käpeä, se on laiska nuullen työllen.

Heijän elämän-kerrasta.

Kaita on kalamiehen pöytä, leviämpi leipä-pöytä.

795. (Pitä kaipoin kala eräsi, levittellen Lehmän anti).

Kalastamisesta.

Ei tule ilo ehtimätä, kala jalan kastamata.

("On niitä syöty, ehk ei suatu;" sanoi Hämäläinen, Silakkoista).

Kaloista.

Ahven armas tuorehelta, Särki siästössä parempi.

Uipi Hauki harjullenkin, kyntömiehen vakoja myöten *).

Heijän kuvusta.

980. Tyyneessä kalat kutoovat, hyvät tavat hiljaisella.

Ahven kuvun alkaa, ahven kuvun lopettaa.

Heijän kuvun-taukkoamisesta.

Loppuu Lohta piä-kaloa, päivän Perttulin perästä.

(Jo mäni mäti kalalta, muna Muikulta putoisi.

Kala-vesistä.

Aina kala vetessä, ehk' ei aina apajalla.

985. Jos ei tärpä tästä lammista, kyllähään tärppää toisesta.

Kalan-pyyvyksistä.

Tihjä verkko miehen onni, surma kaikillen kaloillen.

Harvoin harva syöttelee, senkin suurilla kaloilla.

Kalan sualihista.

Sen mies omana pitää, minkän merrasta löytää.

---

*) Merkihtee, että käypi rahalla muallakin kalan pyytöminen.

Veneestä.

Aika tuopi tyynen meren, aika vuotavan venehen.

990. Vie veneisi vesillen, kyllä tuuli tuuvittaapi.

Purjeesta.

Ei olek siitä purjeesta, joll' ei ole airoillen apua.

(Soisi soutaja veneensä soutamata juoksevaksi).

Soutajoista.

Joka tyynellä makoo, se tuulella soutaa.

Laiska moallen soutaa, veltto vesillen heittää.

Vesillen mänemisestä.

995. Ei uhalla uimaan, eikä vetjulla vesillen.

Ei vesi hullua kukuta, ennen viepi viisahamman.

Kosken-laskioista.

Se kosken tavat tietää, joka kosken korvalla asuu.

Koskesta, eli joesta.

Kyllä juonia joella, joka mutkan soutamista.

On joissa jotaik', haukia hakojaik'.

Kosken-laskennosta.

1000. Honka ota uraisi, kivi pitä varaisi *).

Laskioihen uskalluksesta.

Kuin olin miessä nuorempana, osaisinma Ouluun soutaa, kivirannan kiikutella, piipun suussaini pitää, tousan toisessa käessä.

(En kiitä meristä miestä, kovan kosken laskiata, merisilt' on mielen viennyt, koski korvat särkenynnä.

*) Kosken laskian sanat, purrellensa.

XLVII. Muan viljelemisestä.

Moan isännistä.

Ei muata markatointa, eikä ilma isännätöintä.

Tietämättömistä maista.

Kyllämä tiian tilkun-maata, syömätöintä, lyömätöintä, miehen miekan käymätöintä, tapparan talloomatointa.

Mehtä-maista.

1005. Korpi kasvaa komean kuusen, kankas kaunimman petäjän.

Mustikka ei mäkee muutak, puola polto-kankaita, maita mansikka pahennak.

(Ajan vietto, marjan syöntö).

Pelto maista.

Sakoisampi savi kuin santa. hiekka-pellolla.

Mua kavottaa kivinen pelto-siemenen.

1010. Kiitä kivistä muata, laita lanta-savea.

Kasvaa kivinen pelto, vaan ei kasvak kakkarainen.

Kyntö-miehistä.

Ei salli savinen pelto sukan-vartta valkeata, miestä verkaista vaolla, piikoin pitkee hametta.

Paremp kyntäjän kyperä, kuin rahat rannan kiertolaisen.

Kyntämisestä.

Hyvä kyllä hullu kyntää, jättää kyynärän vaon väliä, puoli-toista toisinahan.

Kaskesta.

1015. Kaikill' on kaskessa työtä, ei yhelle kyntäjälle.

Palon kynnöstä.

Eessäpäin on pitkä kanto kaskessa.

Ahon kynnöstä.

Apuna ahonkin kyntö, lisänä mahonkin maito.

Mullostamisesta.

Toisin tonkia pitäävi, muutoin muata mullostella.

Kylvämisestä.

Joka taajan kylvää, se loajan leikkaa.

1020. Joka puolelta pivon kylvää, se puolelta leikkaa *).

Myöhäk kylvöstä.

Halla hiljain kylväneellä, nälkä siemenen syöjällä.

Halla myöhäisen panoo, sika syöpi aijattoman.

Nälkä varhain syöneen, halla myöhään kylväneen.

Herneen ja pavun kylvöstä.

Jos ei o' Vappuna vaossa, ei se puoha puohtimessa.

Kaurän kylvöstä.

1024. Kauroja Kakarin suuhun, Käen suuhun herneitä.

Tattarista.

Tattari talon tuottaa, tattari talottomaksi.

Nauriista.

Navat syöpi nauritoin, kuoret kuopatoin puroo.

Kasvon joutumisesta.

Ei tähätöintä Helluntaina, eikä jyvätöintä Juhannusta. (Harvoin

*) Taitaa merk. että se joka panoo puolen-siemenet, niin suapi puolenkin kasvusta.

(Harvoin Helluntai tähätöin, harvoin Juhannus jyvätöin *).

Muan kasvuista.

1030. Ei seula satoja kasva, kylvy-vakka kymmeniä.

Muan hetelmästä.

Muasta leipä kynnetään, vaimosta väki tuloo.

Muamiesten elämän-kerrasta.

Kyllä kyntäjät elää, aatranpainajat asuu, koska me meriset miehet aina aikoin tulemme.

(Mualla muatonnik elää, vesillä venehetonnik **).

XLVIII. Laiskuutesta ja Ahkeruutesta.

Ahkeruuesta.

Ahkeruus kovankin onnen voittaa.

Nöyryytestä.

1035. Siitä tunsin nöyrän miehen: pian joi, pian söi, pian pistihin pihalle.

Viriäisyytestä.

Viiesti viriä käypi, kerran laiska katkaseikse.

Teräväisyytestä.

Joka on rutto ruuvillensa, se on töillensä terävä.

---

*) Mitenkä tätä Suomessa soattaneen sanoa? ehkä se tapahtuu Virossa, ja eteläisimmissä maissa, missä Suomalaisia löytyy? Sanomme myös: "Ei peätöintä Juhannusta."

**) T. vencetöinkin, venehetöinkin, muatoinkin.

Kiiruutesta.

Ei hätä hävetä anna, kiire kauan kiinitellä.

Unisuutesta ja makoomisesta.

Ain' on aikaa vireällä, kiire laiskalla kotona, jos ei muutoin niin makuulle.

1040. Eipä maaten markat, eikä istuin iku-hopeat.

Ei unta verosta viiä, makuutta maan otoista.

Ei uni maaten lopuk, nälkä nauriita syöten.

Unta täynnä makavan vatsa, viljaa vireän vatsa.

Makoo laiska syötyään, istuu ilman oltuaan.

Laiskuutesta.

1045. Siitä tunsin laiskan miehen: viikon istui virsu-käissä, kauvan housu-kainalossa, milloin siltä rätti räiskähti, milloin paula paukahti.

Hiki laiskan syyvessä, vilu työtä tehessä.

Laiska työtäns luetteloo.

Rakko työttömän käissä, rupi laiskan p-hessä.

Sikiävät työn tekiät, laiskat ite lakastuuvat.

1050. Jok' on laiska lauantaina, se on musta sunnuntaina.

Kurki laiskan pellon sonnittaa.

XLIX. Syömisestä ja ruuan neuvoista.

Vatsasta.

Vatsa vanhin pyyvyksistä, pata vanhin astioista.

Syömättömyytestä.

Ei vatsa velkaa salli, nälkä niänyttää hyvänkin.

Nälkä syömätäk tulee, vilu päivän paistamatak.

Kyllin syömisestä.

1055. Kyllin syönyt röyhtelöövi, nälkähistä p-rettäävi.

Joka kyllin kylässä syö, se huolen kotiinsa tuo.

Kohtuullisesta syömisestä.

Ei ole nälkä eikä jano, eikä kuitti kummastakaan.

Siäli huttuu, siäli vatsaa, vähä elättää, tyhjä kuolettaa.

Ruuasta.

Ei ruoka syöten lopu, mutta saamattomuuten.

Talon ruuasta.

1060. Liha, leipä, miehen ruoka; puuro, piimä, piian ruoka; vellinki vasikan ruoka.

Savolainen pullo-poski, syöpi puuron leivän kanssa; meriläinen mekko-takki, syöpi liemen leivätäkkin.

Perhen ruuasta.

Ei perhe sakeata soimaa, eikä paksua pakene.

Suolainen ja sakea, se on köyhän makea.

Vieraan ruuvasta.

Kylkeen on kyläinen syönti, vasta kova kuin kotona syöpi.

1065. Ennen vettä veljeltä, kuin vellinkiä vieraalta.

Ruuan laittamisesta.

Kypsynyt hyvä, kauvan kiehunut makee.

Se kypsen syö, joka keitetyn paistaa.

Ruoka-laijista.

Liha uusi lihoittaa, kalla uusi kuolettaa.
Puuro hyvä ruoka, kunnia hyvä tapa.
1070. Koali kolkka koiran ruoka, vellinki vasikan juoma, puuro vasta miehen ruoka.
Hupa huttu, viepä velli, rieska kaikkiin kavalin.
Kuka uskoi, kenpä luuli, Kiiskistä kalan tulevan.
Ahvenista aimon ruuvan.
Sian kieli ja Mateen maksa, voille verttaa vetää.

Ruuan siästämisestä.

Joka siästää suatuansa, sill' on ottaa tarvittaissa.
1075. Ei hyvin syöten seästetä, eikä siästäin hyvin eletä.
Vanhassa vara parempi.
Ei vanhasta seästäinkään ole.
Ei syötyssä, syömistä; nahkaa, ennen nyljetyssä.
Aina syötävä kuluu, piettävä pahenee.

Vähään tyytymisestä.

1080. Vähä elättä, tyhjä kuolettaa.
Ei liika lihoita, jos ei kohtuus elätä.
Ei mies miehen ruokaan kuole.
Ei ole aittaan asiata, kuin on suossa suurus-pala, leipä männyssä mäellä.

Ruuan moittimisesta.

Suu makian maistaa, kieli kypsen koittelee.
1085. Joka kaikki makeet maistaa, kyllä se karvaat kakaisee.

Joka hylkee hyvän vellin, syöp se kualin sylje-tynkin.

(Vellinki velan tekee, koali kartanon pitää).

Syömisestä.

Syöminen piätynyttä, jyystäminen jäätynyttä.

Kalvetaan luu lihavankin, syyvään liha laihem-mankin.

1090. Muunoin lientä leivän kanssa, muunoin lei-vätä lihaa.

Juomisesta.

Kaljalla työt tehään, oluella piot pietään.

Juuvaan joki-veitkin, kosk' ei läsnä lähe-vettä.

Suapi Sammakolta sahtia, ottaa Oravalta otria.

Ruoka-ajasta.

Paremp varhain suurustella, kuin kaiken päivän syömätöinnä.

1095. Varhainen vanhan syyäk, aikainen anoa lapsen.

Paremp on pala suussa, kuin on aivan annitoinna.

Murkina kuin syötään, puoli päivä kuin pietään, ehto itestään tulee.

Suurus-pala silloin tällöin, murkina kuin muiste-taan, ilta ilmankin tuloo.

Ruuallen kuhtumisesta.

Käskemätäk työllen, lusikata ruuallen.

1100. Väkisin työllen, ei ruuallen.

Ruuan leikkaamisesta.

Syöty leikattu pala, annettu luvattu lahja.

Ansaittu anottu ruoka, syöty leikattu pala.

Ruuan ottamisesta.

Rohkia ruuvan suapi *), kainu ei sua kualiakaan.

Ruuan syötyänsä.

Suurus suuhun, mieli piähän, talon työhön taitavasti.

L. Tauvista ja Kuolemasta.

Tauvista.

1105. Ei kaikki tauvit ole kuolemaksi.

Ei tauvin kovuuteen kuolla.

Paranemisesta.

Kyllä tervekin kuolee, sairaskin paranee.

Kyllä hyvästäkin kuollaan, pahastakin parataan.

Potevaisista.

Rupi rikkaassa, paise pajarissaik.

Vaivasta.

1110. Ei se ole vaivata, jok' ei ole syntymätä.

Vammasta.

Kuin on vampa varpahassa, syväntäkin syytelööpi.

Liäkäristä tahi Parantajoista

Itse Liäkärit läsiivät, itse Puoskarit potoovat.

(Lumoja lumelle kuoli. Noita nevon notkelmalle.

Neuvo pitkällisen iän nouvattamisesta.

Piä tapais, niin elät kauvan.

Kauvan sairaistuneista.

1115. Kuatuu kerran kitua puu, kuolee kauvan sairastanut!

---

*) Sanotaan myös: "Rohkia rokan särpää," j. n. c.

Kuolevaisuutesta; om dödligheten.

Ei se peäse kuolemata, jok' ei peäsnyt syntymätä.
Kuoloovat Kuninkaatkin, vaipuuvat valtiatkin, sati minä poloinen poika.

Kuolevista; om de döblige.

Sian tiän kussa synnyin, paikan kaiken kussa kasvoin, vaan en tiiä sitä siaa, kuhun kuoleman pitää.

Kuolevaisista; om de dödende (de som dö).

Ei syntyvä siaa etsi. paikkaa kuoleva valihte.

Kuolleista; om de döde (i anseende till kroppen).

1120. Näkyy elävän silmät, ei kuolleen koskaan.
Tuloo mies meren takoo, vuan ei tule turpeen alta.
Täi elävässä, mato kuolleessa.

Männeheistä; om de aflidne (i anseende till själen).

Hyvä kuollut, kaunis kavonnut, ehkä elävä parempi.
Jäämän hyvästäkin pitää, aikoin tulla pahoinkin kanssa.

1125. (Armu kuolee, yrmy elää).
Ei ole miestä männehestä, urosta uponnehesta.
Piäsnyt kuolut vuorostansa.

Kuollosta; om döden (objective betraktad).

Kovat kourat kuolemalla, pihit Sepällä pitemmät.

Kuolemisesta; om till att dö (tiden att dö).

Suloinen suella kuolla, lämmin lähteä kesällä.
1130. Ei käiten kuolla, eikä uhaten eletä.

Kuolemaan pyrkimisestä; om åtrån att dö.

Ei suotta kuolla, ehkä suotta sairastetaan.

(Joka uhalla kuolee, se p—rulla hauvataan).

Kuolemasta; om döden (subjective betraktad).

Surkea surma silmin nähen, kuolema käsin pitellen.

Eloon on elävän mieli, ehkä surma suun ovella.

Muahan laskemisesta.

1135. Lehti puuhun, ruoho muahan, minä rauka muan rakoon, minä Toukka turpeeseen.

(Mua omansa perii).

Muantie höyhtyneen, kirkon-nurkka nukkuneen.

Meijän elämäkerrastamme.

Hyvä hyvästi elää, kaunis kuolla kunnialla.

Loppu-sanat.

Rauha elävillen, lepo kuoleillen.

Koettelemus että näistä meijän Vanhoista Sananlaskuista tiiustella meijän esivanhempien mielænluontoa, *) heijän tapoja, käytöksiä ja ajatuksia, niin henkellisissä kuin moallisissa asioissa.

Meijän vanhoin *Jumalan tuntemuksesta* ja *Jumalanpalveluksesta* on varsin vähä sanottavoo, sillä se on jo tykkänään poiskavonna kansastamme. Kuitenkin löyvämme myö näistä jälellen jäänneistä sanantavoista, että hyö uskovat yhtä *Jumalata*, jonka hyö kuhtuivat "taivaan ja moan *Luojaksi*" (1, 5, 11, **), ja puhuvat hänestä, että hään oli taivaan ja moan sepittänyt. Häntä kuhuttiin myöskin sen tautta "taivahan takojaksi, kaiken luonnon kalkuttajaksi" (2, 3,); ja koska hänestä puhuttiin, sanottiin myös: "Juma-

*) *Mielenluonto*, Karakter.

**) *Luoja*. Koska häntä mainittiin, sanottiin aina, että hään oli se *"totinen Luoja,"* jolla sanalla hyö tahtovat ikään kuin eroittoo häntä pois muista Luojista, joita hyö muuten nimittivät *Luonnottaret* ja *Synnyttäret*, ja joilla ymmärrettiin *luonnon vaikutuksia*, jotka synnyttäävät monillaisia uusia äkkinäisiä luotuja, ja joihen luonnollisen voiman hyö tekivät runoissansa eläväksi ja henkelliseksi.

la ylhäll' Taivoissesa", koska hänen istumensa luultiin olevan taivahassa.

Olennonsa puolesta, hyö pitivät häntä yhtenä henkenä, koska ei missäkään löyvy merkkiä, että hyö oisivat kuvaillut häntä moallisella tavalla, tahi tehneet häntä luonnollisella tavalla silmissämme nähtäväksi. Heijän juohtumuksetkin, jotka muuten oli kyllä paisuvaiset ja pöyhisteleväiset luonnostansa, eivät kuitenkaan uskaltanna kuvaella häntä luonnollisessa tahi silmin-nähtäväisessä hoamussa, joka osottaa että heijän juohtumukset hänestä ei ollut moalliset ja roaat, mutta henkelliset, koska hyö ajatuksillansa käsittivät yhtä henkee, ilman että pukea häntä moallisilla piiroksilla.

Luontonsa puolesta häntä piettiin hyvätahtoissa (15, 9, 5). Sanottiin hänen olevan kaikkiin-täyvellisin (2), armollinen (5), avullinen (9), hyvä-syvämminen (15), ja kaiken-tietävä (4) *) Hyö anovat sen

*) Häntä piettiin myös voimakkaanna, koska kaikissa häneltä apua anottiin. Mutta hänen voimansa näyttää ainoastaan olleen hyvyyttä vaikuttamisessa, ei pahuutta rankaisemisessa, koska hyö taikausten ajoilla panivat pahan hänen rinnallen voimallisuutessa, ja luulivat heijän Noitiinsa ja Velhoinsa taitavan voimuutessansa kilvoitella Jumalan kanssa, niin kuin vielä kuullaan siitä vanhasta sananlaskusta: *Kaks kovoo koitteloo, Susi ja Hevoisen varsa, meijän poika ja Jumala.* Että heijän Velhot ja Noijat, taikausten ajoilla vielä harjoittivat tätä luonnollista viisautta, nähään siitä sanasta: *ken pahat sanoopi, se taivahan tähet lukoopi, meren allot arvoapi.* Ja että heillen luettiin voimallisuutta ei ainoastaan myrskyjä ja pahoja säitä sekä soahaksensa että hävittääksensä, mut-

eistä häneltä apua ja hyvyyttä (6—12), sillä hänessä luultiin olevan kaiken onnen ja autuuden alku (1).

Hänen ylistämisestä tahi kunnioittamisesta ei mainitak missäkään näissä sananlaskuissa, eikä puhutak ollenkaan josta kusta ulkonaisesta Jumalanpalvelluksesta hänen nimensä kunniaksi. *) Hänen palvellus näyttää ainoastaan olleen sisällinen; nimittäin rukouksissa hänellen tästä hänen sulasta armosta ja laupeutesta (6—12). Häntä ei myöskään millonkaan mainitak kiivaaksi tahi kovaksi, jäykäksi eli pahuutta rankaisevaksi; sen eistäpä häntä ei myöskään pelätty, **) eikä uhrilla lepytetty. ***).

---

ta myöskin ajan-juoksuja. pitellä ja vuosiaikoja viivytellä, nähään siitä sanasta jossa hyö ikään kuin joepäileevät heijän voimoa, ja ovat ikkään kuin ristin uskoon taipuvaiset. *Joka laittaa pahaa laittakoon suvesta talven; joka kiittää hyvää, kiittäköön hyvät Jumalat.*

*) Ne sananlaskut jotka tarkoittais tähän (13, 14, 709), ovat kaikki syntyneet siitä päivästä kuin keäntyime Ruohtalaisten käsihin, eikä ouk perivänhoiksi luettavia.

**) Se sana *Jumalan-pelko* (Gudsfruftan), joka on Ruohin kielestä suomenettunna on vielä nytkin vieras meijän korvissamme, ej ainoastansa siinä, että se ikään kuin pelottais meitä yhestä hyvästä isästä, mutta se kuluu vielä ouvommaksi, niin kuin oisi muka ite Jumala joka pelkäisi. Ettei meijän Jumalan *pelvosta* ollut meillen pakkoo, nähään Tacituksestakin, joka kirjuttaa meistä: *Securi adversus Deos .... ut illis ne voto quidem opus esset.*

***) *Uhramiset* ja muut kirkko-menot oomme myö vasta myöhäisempinnä aikoinna tullut tuntemaan. Tämä Ruohin kielestä Suomeksi murrettu sana, osottaa jo kyllä että myö heiltä ensin oomme oppina näitä toimituksia. Sillä heijän oil tapa ihmisiäkin uhrata lepyttelläksensä heijän Jumaloitansa. (lue Tacitusta, Sturlesonnia ja muita).

Yhestä Kolminaisuutesta, Lunastoksesta, ja Pyhän Henken vaikutoksesta ei heillen ollut mitään tietoa. Ei myöskään Enkelistä, uskosta, papista, kirkosta, *) kumarruksista, siunauksista, helvetistä ja seittyisistä, kaikki nämät nimet ovat vielä nytkin äkkinäiset meijän kielessämme, ja osottaa että poavilaiset ovat näitä meillen tuoneet.

Perkeleestä hyö kyllä mainihtivat, vaan eivät häneståkään nimittäneet muuta kuin hänen nimeensä, jolla hyö ymmärsivät yhtä pahaa henkellistä olentoa. Koska he eivät häntäkään kuvaelleet millään luonnollisella tavalla, niin se on arvattava että hyö pitivät häntä henkellisenä, jota ei suatu pukea maallisiin piiroksiin. Luontonsa puolesta hyö pitivät häntä Jumalisuutta vastaan ikään kuin vastakälkeisenä, mutta halvana eikä mistäkään arvosta **).

*) Yhessä vanhassa Ruohtalaisessa satussa hoastetaan kyllä, että Biarmilaisilla tahi Permiläisillä oli yksi kirkko pyhitetty Jumalallensa, jossa ne palvelivat hänen kuvaansa, valettu kullasta. Mutta niin kauan kuin se ei ouk väheekään tarinamuksessamme totistettu, niin kauan kuin ei kansassamme eikä kielessämme löyvy yhtä ainuakaan jälkee, joka tarkottais siihen, niin myö täytymme pitää tätä, niin kuin monta muutakin paikkoo näissä heijän satuissa, aivon valhena ja joutavana.

**) Meijän nykyisessä uskomuksessamme on *Perkele* pantu sen Raamatussa puhutun *Saatanan* virantoimituksellen, ja soanut muka hänen ammattinsa, ensin että vietellä ihmis-poloisten sieluja, ja siiten että tulella vaivutella heitä helvetissä (?).

Eivät häntäkään pelänneet, sen vähemmin rukoilleet. Senpä tautta ei hänen nimee näissä vanhoissa sananlaskuissa mainitak *).

Mutta koska nämät valistuksen ajat rupesivat meiltä helviämään, ja Suomalaiset kansat hämäräsä hätäyntymään, nouattaissa noitumisia ja joutavia taikauksia, silloin rupesivat myös häntäkin rukoilemaan ja hänen nimeensä palvelemaan. Ja koska hyö Poavilaisten opista tulivat oppimaan, että se kävi Jumalata uhrilla ja lahjoittamisilla lepyttää, tahi soaha Jumalatansa lahjoitetuksi (eli oikeemmittain hänen pappiloitansa), niin hyö keksivät sen neuvon, että mahtoi myöskin laillen käyvä perkelettä näin lahjoittoo. Hyö rupesivat nyt häntäkin lepyttämään, ensin siinä toivossa, että (koska hään oli muutoinkin luonnostansa paha) hyö hänen avulla soattaisi heijän vihamiehiänsä ja vihollisiansa vahinkoitetuksi; ja siitten, että hyö heijän vahinkoittamisella taitaisi ite hyötyä **). Niin kuin hyö kasteessa antaitivat Jumalallen, niin hyö nyt kivellä kosken kovan pyörtimessä kastuttivat ihtiänsä pahallen. Lahjat Jumalallen annettiin kirkoillen ja papillen, joista heitä hyviksi kiitettiin, siunattiin,

*) Otava, I Osa, p. 61.
**) Mutta se ei ollut ainoastaan vihamiehiä kuin hyö tarkoittivat, hyö tavoittivat myös muita ihmisiä, ja luulivat hänen kavalluuellansa luvattomalla tavalla keäntäväsä toisen vahinkoa omaksi voitoksensa.

ja kostoa Jumalalta luvattiin; mutta lahjat pahallen ei annettukaan näillen, vaan salaistiin kirkko-maihin, puihen juuriin, tuvan hiiluksiin, kota-liiuksiin, ja muihin semmoisiin paikkoin. Eikä hänelle paljoa annettu, sillä hänellä sanottiin olevan moallista tavarata kyllä, vaan vähän tätä henkellistä. Hyö olivat kuulleet kirkossa, ja lukeneet kirjassansa, että se halaisi nieltäksensä heijän sielujansa *); hyö pantittivat niitä sen eistä hänellen sillä eholla että hänen piti kaikissa olla heijän palveliana tässä muka maailmassa; toisessa lupaisivat hyö toas vuorostansa olla hänen käskyn kuuliaiset.

Mutta kaikki nämät heijän joutavat ja turhat käytökset ynne heijän taikauksensa ei ole näihin aikoin kuuluvia, vaan myöhäisempinnä piettäviä, jonkapa tähen heitä nyt heitetään sillään, kunnekka myö jollon kullon tuonempana tulemme ehkä heistäkin puhumaan.

---

*) Eiköhään nämät sanat ja muut semmoiset jotka vielä löytyy meijän henkellisissä kirjoissa, ja joita ehkä ennen aikana tarvihtivat kolkutellakseen roakoin korvihin, soattaisi soveliammilla sanoilla muuttaneeksi nykyisen valaistetun ajan vaatimusta jälkeen! tahi eiköhään se nykyinen ihmiskunta ou jo niin valaistu että se käsittää henkellisiä asioita ilman näitä roakoja puheita, jotka itekseen ei toimitak mitään. Toivomme totella että ne Suomessa säätetyt *Toimitukset* (Komiteer), joihen tarkottamus oisi, soahaksensa meijän Suomalaisen kirkko-kirjan käsi-kirjan ja katkesmuksen paremmin korjatuksi ja oijaistuksi, ja jotka jo monta vuotta tässä aivotuksessa ovat näitä lukenneet luskutellect — mahtaisi viimeinkin soaha näitä asioita junkaan.

Jos heillä oli mitä ymmärrystä yhestä toisesta *tulevasta elämästä*, tahi niin kuin myö sitä kuhumme: "iankaikkisesta elämästä ja kuolemasta, on tietämätöin. Mutta kyllä se näyttää kuin hyökin oisivat vertauksissansa tarkoittaneet yhtä toista parempata elämätä perästä tämän maallisen (33, 34). Tämä ajatus on ihmisessä niin luonnollinen (naturlig) ja ikään kuin Jumalalta hänen syvämmeen painettu, ettei sitä saata mitenkään poiskajottoo. Sillä ei maha olla yhtään kansoo, joka ei luottai yhteen Jumalaan, ja joka ei turvai yhteen parempaan tulevaisuuteen, ehkä heijän ymmärtämykset tästä ovat monenkaltaiset, luonnolliset (ſinliga) että henkelliset (öfwerſinliga), toivoissa sitä muutamat jo tässäkin moailmassa, muutamat toisessa. Sillä kuka ymmärtäväinen luulisi meistä, että meijän ymmärryskin kuoloo, tahi että meijän henki mätänee silloin kuin ruumiskin. Semmoinen ajatus oisi luonotoin (onaturlig) meijän ymmärryksessämme, ja vasten kaikkia lakia ihmisen ajatuksissa. Sillä meijän ymmärrys on perustettu meijän keksimyksemme peälle: ja kukapa meistä on henken vielä nähnyt *) sitä vähemmin hänen kuolevan?

*) Myö neämmö ainoastansa hänen vaikutoksia, hänen viisautta ja voimallisuutta, niin kuin myö luonnossakin käsitämme Jumalan. Myö havaamme kyllä siitä ruumillisesta syntymisestä ja kuolemasta, että henki vaipuu yhestä luonnollisesta piiroksesta, ja ilmauntuu toiseen, vaan ei se siksi saata kavota tahi iäksi hävitä, tahi kiäntyä tyhjäksi.

Se ei oukkaan tähän silmittäväisen moailmaan kuuluvainen, eikä sen eistä hänen lain-alainen. Se on luontonsa puolesta lähtenyt yhestä toisesta olennosta *), joka maalisillen aistimillen on käsittämätöin, ja joka on tukala ihmisen ymmärryksellä tapaella **). Jos nyt

*) Minkä tähen meitä kuhutaan *Jumalan lapsiksi*, tahi sanotaan olevan *häneltä luovut*, ja *hänen kaltaisia*, elleime hänestä oisi soanneet jonkun, osallisuuen meijän luotuissa. Meijän ruumis muistuttaa meitä että myö olemme moallisia, muistuttakoon meitä myös meijän henkemme että myö oommo henkellisiä. Se on tämä henkellinen luonto meissä, joka teköö meitä Jumalan mukaisiksi, ja josta meitä kuhutaan hänen kuvaksensa. Mutta ilman tätä ruumista, joka kiinittää meijän henkeemme moahan, niin meijän ymmärrys lentäisi niin kuin meijän ajatuksemme taivaaseen, alku-ymmärrystänsä kohti, ja oisi luonostansa vapa, niin kuin on kaiken ymmärryksen luonto; vaan jos ei meissä oisi toas tätä henkee, joka kohoittaa ja nostaa meijän ajatuksia pois näistä moan laksoista, niin oisimme järjettömät luontokappaleet, joita ei mullasta eroittaisi; ja oisimme kokonansa katovaiset ja muutoksen lain-alaiset niin kuin on kaikkein moallisten luonto. Ihminen on sen eistä se kauniin kappale luomisessa, hään on se panta joka siotteloo Jumalata moailmaan, ja jossa yhellä puolella, tavataan sekä taivaallista henkellisyyttä, että toisella, moallista viheliäisyyttä. Hään seisoo portaalla taivaan ja moan välillä, ja se on annettu hänen omaan valtaansa jos hään tahtoo nousta taivaiseen, tahi laskeita moahan.

**) Senpä tautta koska ei myö *luonnollisella* tahi kuin se Raamatussa kuhutaan *"omalla"* ymmärryksellämme taija tuntea Jumalatamme, niin voaitaan kaikissa Jumalan uskomuksissa, *uskoa* enemmin kuin *ymmärrystä*. Ja se on tarpeellisin niillen, joill' on vähä tätä ymmärrystä eli mielen valaistusta. Viisaat toas ja kirjan oppineet, jotka ajatuksillansa ja ymmärryksen tarkoittamisellansa sanoovat muutenkin käsittävänsä näitä taivaan tosia — hyö *uskoovat* näitä ymmärtävänsä. Sillä tavalla se on heissäkin *usko* joka vaikuttaa, ehkä se ei ouk tätä sokeata tahi yksinvakaista uskoa;

nyt löytäisimme että ne moalliset kappaleet eivät perin katoa ja jouvu hukkaan (kuole), mutta itse kuolemassa ainoastaan muuteloovat piiroksensa, ja sillä synnyttäävät toisia erikaltaisia kappaleita, tahi si'ittäävät toisia yhtäläisiä olennoita, niin sitä vähemmin on se henkellinen olento meissä kuoleva, jok' ei ou muutoksen lain-alainen; se on sen eistä luontonsa pitävä, eli se on eläväinen ja henkellinen, ja paljoa enemmin kuin ennen, koska se ei eneä ouk yhistetty tämän mullallisen ruumiin kanssa. Sillä jos henki kuolisi, mikä siitten enee moailmassa viikistyis? jos ymmärrys kerran katoaisi, mikä siitten taivaat ja moat asettaisi? Silloin ei oisi moailmassa eneä muuta, kuin ikuinen kavotus ja pimeys. Sillä se henki ja ymmärrys, joka ylöspitää taivaan koaret ja moan pohjat, joka ilmistyy päivän paisteessa

---

mutta yhtä mielessä valaistettua ja ymmärryksellä tarkoitettua. Ne raukat, joill' ei ouk tätä yksinkertaista uskoa, eikä toas ymmärrystä kyllä käsittämään tätä valaistettua, (ja niitä löytyy ehkä monta kyllä), hyö ovat kaikista luovuista luettavat onnettomiksi. Hyö keänttyyvät kuin meren kaislat mihin tuuli painaa, ja heissä puuttuu se oma syvämellinen luottamus, se henkellinen johtatus ja lohtutus, joka koroittaa heitä yliten kaikkia luontokappaleita, ja onnistaa heitä heijän onnettomuutessansakin. Hyö epäilleevät kaikkia mitä hyö eivät käsitä sillä heijän vähällä ymmärryksellänsä; hyö ovat kahappäin uskovaisia, jos Jumalata ollenkaan löytyy, jos löytyy maailmata ja ihmisiä toin peään sanottu. Hyö ovat tietämättömiä, jos löytyy heijä nomaa olentoansa, ellei vaan kaikki liene yksi viettelevä uni, yksi tyhjä mielen-pettäminen.

ja pienemmissä moan matoissa, osottaa yhtä jumalista voimoo, yhtä henkellistä ymmärrystä, joka on luontonsa puolesta ikuinen kuin ite Jumala.

Kuin Suomalaiset näkivät mitenkä ruohot syksyllä lakastuivat, mitenkä toukat turpeessa paniivat moata, ja mitenkä ihmiset ite peitettiin multaan ja laskettiin moan poveen (1139); ja toas, mitenkä hyö ajan peästä ilmistyivät, koska keväillä, päivän tultua olivat jo virkistynneet ja virvoittunneet — kuin näkivät jälleen eläväksi sen heissä nukkuneen, tahi heistä hävinneen, ja heijän sikiöissänsä ilmistynneen henken — kuin näkivät mitenkä taas heinät ja kukkaiset loistivat ketolla, mitenkä ne halvimmatkin moan eläyät, maot, muutettunna ilmistyivät paremmissa ja täyvellisemmissä olennoissa tahi piiroksissa, oisihan se siitten ollut tyhmästi luulla, heijän uskoneen, ihmisiä, jotka luovuista olivat kaikkiin kalliimmat, jäänneen multaan iäksi. Miksikä siitten auttaisi meitä se hyvyys, jota olemme maailmassa harjoittaneet? Missä se kosto, monen viattoman vaivoista ja kärsimisistä, jos meitä kuin koiria kaivettaisiin moahan, ettei enee kuunna pänä uusissa piiroksissa tahi jolla kulla toisella luonnolla ilmauntua? Oisihan se luonotoin luomisessa, ja vääryys luojassa, että tasoitella rikkautta ja kaikellaista maallista autuutta yhellen (672—676), ja rasittaa toista köyhyyellä ja kaikellaisella maallisella onnettomuuella (671, 700), jos meijän elämä tähän loppuisi? ja

vielä siittenkin ouvompi — että vaivata hyviä, ja palkata pahoja (1125, 60, 61), niin kuin se usein näyttäiksen meijän silmissämme. Ja toiseksi, minkätähen se kasvattaisi tätä viheliäistä ihmisten sukua, jonka käsiin Hään oli antanut tämän moailman avaruuen, jonka ymmärrykselle hään oli uskonut tietoa tuntemaan taivaan ja moan tapoja? Siksikö hään olis meitä tähän tuonnut, lahjoittanut meitä viisauellansa, pannut meijän poveen hänen tahtonsa sanan-saattajaksi meijän omassa tunnossamme, sallinut meillen oman henkensä, ja tarjonut meillen ihtiänsä lunastajaksi ja ylösvalaisiaksi, — ainoastansa että muuttaa meitä mullaksi, ja peästää meitä jälleen poroksi? Sotisihan tämä sitä viisautta vastaan jota joka paikassa luomisessa tavataan, ja oisihan tämä käytös muutoin selittämätöin, jos eime luottaisi siihen, että me oomme luovut joksi korkeemmaksi tarkoitukseksi, joksi paremmaksi olennoksi, kuin tähän moalliseen syömiseen ja juomiseen.

Ja koska meillä on ymmärrystä mitenkä meijän pitäis henkemme puolesta laittaita, vaan meijän nykyinen luonto on siitä luonnosta; että se on monestin mahotoin, että yht'-aikoo nouvattoo sen meissä olevan henkellisen että luonnollisen luonnon voatimuksia, koska nämät ovat monesti toisensa kanssa sopimattomat ja vastaan riiteleväiset; niin nähään selvästi, ettei meijän ymmärrys, tahi se meis-

sä vaikuttava henkellinen luonto, ouk luotu tällen meijän luonnollisellen luonnollen (ruumiillen ja hänen luonnollisillen haluillen) ikuiseksi toveriksi. Osottaishan tämä toas yhtä sopimattomuutta luomisessa, että yhistää kahta tälläistä eriläistä ja toisiaan vastaan sotivaista luontoa yhessä olennossa — ainoastaan että heittää häntä orjaksi näihin keskenensä riitauntuneihin käsiin. Meijän täytyy sen eistä peättää, että meijän tuloo jonkun ajan peästä poisriisua tämän meijän moallisen piiroksemme, ja saaha jonkun toisen sopivaisemman, joka on enemmin meijän ymmärrystämme ja henkellistä luontoamme myöten mukainen *); nimittäin kussa meijän uusi luonto ja ymmärrys ovat yhänneppäin vetävät ja yhtäläiset. Mutta meijän ymmärrys on henkellinen, meijän luon-

*) Tämä meijän luonnollisen piiroksen poisheittäminen tapahtuu meijän ruumillisessa kuolemassa. Ja tästä tulee, että ne viisahimmat ja alaistunneemmatt miehet, niin myös kuin ne paraimmat ja urhollisimmat, jotka eläissään aina ovat enemmin harjoittanneet tätä henkellistä, ei milloinkaan kajoo kuolematansa; vaan juuri sen silmiin-nähen harjoittaavat hyvyyttä, ja nouvattaissa jaloja vähkeitä, uskaltaavat ihtiensä henken vaaroin (654, 283): ja kuin kuoloovat, niin kuoloovat hyvällä suosiolla ja leppeellä syvämmellä, ikään kuin toivoissa toista parempata (53, 55). Sitä vastoin ne taas, jotka kaikissa ovat enemmin seuranneet tämän maailman menoja, ja joihin mieli sen eistä ei milloinkaan ouk puuttunna henkellisiin töihin, hyö pelkäävät kuolematansa ikään kuin pirua, sillä heillä on aina ollut vähä siitä henkellisestä uskalluksesta; ja hyö kuoloovat usseemmittain kauhistuksella ja sisällisellä vaikeutella, ikään kuin peljätessä jotakuta pahempata (53).

to täytyy myöskin sen eistä tulla henkelliseksi, ellei hyö toas jouvuk keskinäiseen hämmennykseen. Kuin eime neä tätä tapahtuvan tässä moailmassa, eli tässä elämässä, niin meijän täytyy ajatuksillamme tavoittaa tätä toisessa tulevassa, jota myö kuhumme *iankaikkisuuteksi*.

Se näyttää kuin meijän esivanhemmat oisivat jo oivaltanneet, ettei elon tahi elämisen eli henkellisen luonto ouk luotu kuolevaksi (26, 33); että ruumiillisen kuoleman perästä vielä oli jotaik jälellä (23), joka oli perustettu tämän aikuisen elämisen peälle (34); että pahuus piti viimeinkin pahalla kostettaman (134 *) ja hyvyys hyvyyellä (55, 513). Minkä tähen ne monet kauniit opetukset siivolliseen elämiseen harjoittamiseksi (35—55)? Minkätähen ne monet varoitukset välttämästä pahuutta (56—134)? Minkä tähen hyö sanovat: "*Siveys* moan perii, *Rakkaus* lain täyttää, *Totuus* ei palak tulessakaan"? Ovatkohan ne milloinkaan tässä maail-

*) Millä tavalla tämä piti tapahtua ei selitetä, koska eivät Jumalastakaan puhuneet, että se oli pahuutta rankaiseva, ja vainoava kova-korvaisia ja hänen käskynsä knulemattomia; (sillä vainoomisen luonto, ei ollut heijän mielestä sopiva Jumalan hyvyyteen). Sanottiin ainoastansa: *peljäten pahat mänöövät* (53). Se oli tämä heijän oma pelko, joka heitä ajeli ja ahisti, se oli tämä heijän omantunnon rauhattomuus, jok' ei antana heillen lepoa, eikä yö-rauhoa, tämä oli se tulinen helvetti joka jo eläissä poltti heijän poveansa, ja kaluisi heijän syvämmiä; ja tämä oli se rankaistus, jonka pahuus ite myötensä tuottaa.

massa nähneet näin tapahtuvan? ei suinkaan! Kaikki tässä tarkoittaa yhtä toista elämätä, jossa Siveys ja Hyvyys palkitaan, Rakkaus luetaan lain täyttämiseksi, ja jossa Totuutta ei eneä saateta salata.

Kuin muutoin tiiustellaan mitä hyö mainihtivat *Hyvyyveksi* (dygd *) tahi mitä hyö lukivat hyväksi, niin se oil erinomattain avullisuus (37, 38), Antamisuus (39, 40), Alentelemisuus (41), Sovittamisuus (42), Anteeksi-antaminen (43), Suosioisuus (44), Ystivällisyys (45), Rakkaus (46, 199), Kohtullisuus (47), Totuullisuus (75 76), ja Kunniallisuus (48—50). Hyö kehoittivat toisiansa hyvyyteen, sillä sanalla, että se olis heillen ansioksi, ja kaunistukseksi harjoitella hyvyyttä (55, 53) ja myös hyväksi toivoksensa (63), koska hyö sillä toivoivat tullaksensa hyvyyvestäkin osallisiksi (513). Sillä hyvyyven harjottaminen oli se tie, joka soatto heitä ikuiseen iloon (32).

Pahuus (last) ilmoittaiksen moailmassa niin monella tavalla, ja pujotteleksen niin monessa pu-

---

*) Suomen kielessä ei löyvyk sitä sanaa dygd, joka alustapäin (ursprungeligen) merkihtee hyvyyttä tahi mielen nouvattamista *Jumalata vastaan;* eikä myös sitä sanaa synd, joka merkihtee pahuutta tahi rikosta *Jumalan tahtoa vastaan.* Se näyttää niin kuin Suomalaiset eivät oisi tehneet tätä erotusta; vaan että hyö pitivät hyvyyttä *ihmisiä vastaan,* hyvyyveksi *Jumalatakin vastaan,* ja pahuutta *luotuja vastaan,* pahuuveksi heijän *luojaansa vastaan.* Tahi toisilla sanoilla: mitä hyö kahtovat *hyvyyveksi moalla,* sitä lukivat myös *hyvyyveksi taivaassa;* ja mikä oli *pahuus moalla,* se oli *pahuus taivaassakin.*

vussa ja piiroksessa, ettei niitä kaikkia ouk hyvä nimittää, kuitenkin olemme tässä jonkun osan heistä toimittanut (70—123). Mutta se on meistä muistettava ettemme milloinkaan ou kuulleet sanan-laskuissa mainittavan isommista rikoksista, niin kuin murhasta myrkyn-juottamisesta, väkivallasta, tulen-polttamisesta, Jumalattomuutesta, valan-pattomuutesta *) ja muista seittyisistä hirmuisista ja kauheista pahuuksista. Että selittää tätä sillä, että sanoisimme Suomalaisiin ei tunteneen näitä, oisi naurettava. Uskottavampi on että ne kuitenkin olivat harvoin nähtäviä, kosk' eivät joutuneet sanan-tavoiksi; ja että ne vanhat tahallaan kavahtivat lausumisellansa johtattamaan näitä nuortein mieleen, niin kuin hyvät vanhemmat eivät kernaasti puhuk kelvottomista, lasten kuulla.

Minkälaiset meijän vanhoin aatokset lie olleet siitä *ruumillisesta kuolemasta*, ei selitetä. Ne sanovat että heijän vainoot olivat männyt (rumiinsa puolesta) *Tuonelaan* **) tahi *Manalaan* ***); ja (henken-

*) Sanottiin kyllä: *pettää paha valansa* (74); mutta näillä sanoilla ei kuitenkaan tarkoitettu semmoisia, jotka oisivat varsin tahallaan tehneet *veärän valan;* mutta ainoastaan sellaisia koiruus-miehiä, jotka pahasta tavasta ovat heittäneet heijän valansa (lupauksensa) pitämätä. (Tässä mahtaa puhe olla erinomattain naiman-kaupoista).

**) *Tuonela*, on siitä ehkä soanut nimensä, että sanottiin heijän viennensä kuolleitansa *tuonek t. tuonne* (kylmiin kartanoihin), josta siitten rupesivat kuhtumaan paikkoo kuhun heitä vietiin *tuonelaksi*.

***) *Manala*, tahi *maan-ala* on samalla tavalla nimensä

sä puolesta) Jumalaan tahi taivaiseen. Sillä "että moa omansa perii" (1136), sen hyö tiesivät, josta myös oli arvattava, että henki piti keäntyä henkeksi. Muutamat ovat nykyisinnä aikoina luulleet, että Tuonela piti merkihtemään yhtä kuin Greekkalaisten *Hades*, tahi yhtä paikkoo kussa kuolleihen sielut (tahi henket) käytettiin, ennen kuin heitä peästettiin ilo-paikoillensa; vaan tämä on meijän mielestämme yksi ereys, sillä Suomalaisilla ei ouk minkään täänkaltaisia puheita kuolleihen menoista ja teoista Tuonelassa *); eikä heissä käynekkään puheet, että kuollein ihmisten varjot vielä kulkoovat perästä kuoleman ympärin moailmata näyttäimässä. Sillä ehkä ei Suomalaiset (meijän tiettyviksi) välittäneet eripaikkoja hyvillen eri pahoillen, niin näyttää kuitenkin kuin oisivat tätä mielessänsä tarkoittanneet, koska sanoivat: "*yksi on tie tuonelaan*,

soanut siitä että heijän kuolleita laskettiin *maahan* tahi *maan ala* (*alle*).

*) Yhessä laulussa, kussa lausutaan yksinäisen miehen kerran ajanneen rahtain kirkkomoan sivuitten, sanotaan Keijuisen tahi Männinkäisen eli kuolleen ihmisen varjon nousseen hänen tarakkaan, ja lausuineen: *Kuu paistaa, kuollut ajaa, tuonelassa häitä juuvaan — etkös pelkää?* Vaan tämä laulu mahtaa olla nykyisempiä, ja Ruohista ehkä Suomenettunna. Mutta taikausten ajoilla, koska kyöpelit ja muut hoamut ilmistyivät, silloin puhuivat jo kuolleistakin; vaan ej silloinkaan vielä heitä nimitetty minkään toimittavaisiksi, mutta luultiin olleen nukuksissa, koska noijat tulivat heijän luita ja ruumiita koluuttelemaan, uskoissaan soavaan sillä jotakuta aikaan.

laan, yksi ikuiseen iloon." Paikat johon panivat kuolleitansa maata, kuhtuivatten runoissansa kylmiksi kartanoiksi ja Kalmistoiksi. *) Hyö pitivät heitä kuin matkamiehiä, jotka olivat peässeet vuorostansa (1127); kuin väsynneitä, jotka olivat uupuneet uneen (1137), ja joillen oli lepo tarpeellinen (1139, **).

Olkoon tämä sanottu heijän henkellisestä.

Mitä heijän *moallisesta viisauvesta* tuloo sanottavaksi, niin ei ouk toivottava että pitäis olla paljon yksissä sananlaskuissa suljettunna. Että heillä oli yksi iso kokemus (erfarenhet, empiriſk kunſkap), sitä toistaa jokainen näistä sanallaskuista; ja koska kaikki ihmisen tieto ja viisaus on vihtoinkin perustettu meijän kokemuksemme peälle, niin on arvattava, että jos heillä oli iso kokemus, niin heillä myöskin oli iso viisaus. Myö olemme jo nähnyt, että hyö näillä tarkoittivat opetuksia ei ainoastansa heijän yksinäiseen ja kansalliseen elämiseen kuuluvia, mutta läksivät myöskin laveammasti luonnon

*) *Kalmistot* (begrafningsplatſer) merkihti semmoisia paikkoja, kussa säilytettiin kuollein luita, ja kusta *kalma* (kuolluin paha haisu) kävi nenään. Muutamissa on *kalma* ja *kuolema* yhtä toimittavaiset.

**) Näin kauniisti vertaisivat hyö heitä, ainoastaan niin kuin vuoteillansa makoovia. Tämäkin osottaa, että hyö vielä kerran piti havahtua ja nousta, ehk ei eneä tällä heijän luonnollisella piiroksella (1120, 1121).

vaikutuksia tutkistellen. Hyö osottivat, että hyö aivon hyvin tiesivät eroittoo päivän ja kuun vajelluksia, tähtien vajennuksia, *) seän ja ilman vaihetuksia, tuulen ja myrskyn vaikutuksia, j. n. e. Sanokeepas jos taijatte, oliko se kansa roaka ja valaisematoin, joka tarkoitti mieltänsä sellaisiin asioihin, ja ymmärsi säilyttää heitä jälkimmäisillensä, suljetut lyhykkäisiin sananlaskuin? Missä se kansa, jonka vertaukset tahi vanhimmat kansan-puheet sisälläns pitää tällaista selkiätä viisautta, sevottamatoin joutavista ja turhista savuista ja loruista, ihmeistä ja valeeista?

Se on merkillistä ettei näistä sanoista ouk yksikään, joka osottais jotakuta vanhanaikuista *laillista* tahi *kansallista elämätä*, tahi joka puhuisi josta kusta keskinäisestä liitoksesta tahi yhteytestä, siävyistä ja asetuksista, **) käskyn-antajoista ja sanankuullioista, tahi mitä muuta semmoista, joka toimittais heijän asunneen kansakunnissa, ja nouvattanneen jotakuta hallitusta. Sillä kaikki mitä tässä puhutaan hallituksesta ja kansan siävyistä (189—264), on luettava siitä päivästä kuin tulimme yhistetyiksi Ruohtalaisten kanssa. Mutta toisin puolin on yhtä merkillinen, ettei missäkään näissä

*) Lue tästä: *Vanhoin Suomalaisten ajan-luvusta* (Otavassa II:ssa Osassa, 48 p. ja jälkimäisiä).

**) Se näyttä niin kuin varkaillen oisi muinon ollut henkellinen rankaistus (104. Pien. Run. II. O. V.) mutta tämäkin saattaa olla asetettunna Ruotin vallan aikana.

puhutak yhestä *luonnollisesta vallollisuudesta* *), joka antaapi kullenkin oikeuven että ite vainota vallattomuutta; **) ja kussa kaikki ihmiset ovat yhtäläiset ja samasta arvosta, niin kuin myös ovatkin jos heiltä nimet, virat ja voatteet poisriisuttaisiin, niin ettei muuta heillen heitettäis, kuin se heissä olevainen luonnollinen voima ja sukkeluus. Sanalla sanottu, näissä sanoissa ei löyvyk sitä elämän laitoo, jonka ensimäinen laki on: *"voima väkeväisen, laki huonommaisen,"* ja toinen: *"sillä mitalla kuin oot antana, sillä on sullen annettava"*. ***) Nämät meijän sananlaskut ovat varsin ilman mitään sellaiseta tarkotukseta scävylliseen tahi vallolliseen elämiseen; vaan kuitenkin niin toimelliset, että ne sopisi niin yhteen kuin toiseenkin elämään.

---

*) *Luonnollinen vallollisuus*, naturligt oberoende, natur-frihet.

**) *Vallattomuus*, oförrätt, wäld.

***) *Luonnollinen Laki* (Natur-rätten, den naturliga lagen) tahi *luonnollinen oikeus*, kuin sitä myöskin kuhutaan, on se tietomus joka osottaa meillen minkälaisia myö olemme Jumalalta luovut, tahi minkällaisia myö olemme hänen eissä; ei missä arvossa myö olemme ihmisten silmissä. Elikkä se on se oppi, joka toimittaa meillen minkälainen ansio ja arvio on meillen tuleva ihmisinä, ei alamaisina eikä valtamiehinä. Tämä oppi joka yksin puolin koroittaa ne alhaiset ja onnettomat moailmassa, ja toisin puolin alentaa ne muka ylhäiset ja onnelliset, tekköö meitä kaikkia tasapäisiksi Jumalamme eissä. Mutta että luulla tällaisen tasauven ja yhtävertaisuuen olevan tässä moailmassa toivottavan, tahi sopivan, tahi ies mahollisen, se oisi että kukistaa koko meijän kansallista elämätä (Samhällsliswets beſtånd), ja ettei lainkaan ymmärtää mihin nämät opin-keinot tarkoittaavat.

Heijän aatokset *ihmisen suvusta*, oli että ihminen on tullut Jumalalta luovuksi hänen mieltänsä myöten, mutta omalla mieli-vallalla ja vallattomuudella tullut kunnottomaksi ja tavattomaksi (16, 98). Ettei Jumala ole luonut meitä pahoiksi, vaan ei kovin hyviksikään, koska se salli meitä alentamaan ihtiämme pahuuteen (17). Että ihmisiä sen eistä harvoin nyt enee tavataan hyviä, mutta usseemmittain pahoja ja kelvottomia (18). Kuitenkin ei ouk ykskään niin varsin paha, eikä toas niin perin hyvä, ettei hänessä löyvyk vähä kummaistakin (452, 54). Että muutoin ihmisten toistukset tässä asiassa (nimittäin toisten *hyvyyvestä* tahi *pahuuvesta*) ovat varsin puuttuvaiset ja monentapaiset; sillä hyö kiittäävät ussein turhuutta, ja heittäävät ansion ilman arvotak (95—97); ainoastaan Jumala tuntoo syvämmen pohjat, ja tietää mitä lepee meijän mielessämme. Sen eistä, tarkasti puhuttu, niin ovat ihmiset sekalaisia, sekä hyviä että pahoja (30, 31).

Mitä taas ihmisen *iästä* oisi sanomista, niin se on tässä moailmassa aivan viheliäinen ja moni-mutkainen (21). Hyö muistuttivat että on "ikä yksi ihmisellä, mutta monta aikaa iässä" (22); että mikä hänestä on eletty, se on tallella, tahi sitä ei eneä saata tyhjäksi tehä; mutta että elämätä on eissäpäin, tahi tietämättömyyessä (23). Sanoivatten

"opiksemme ikä pitkä, viisaueksi vaiva kaikki" (24 *).

Mitä meijän *elämiseen* tulee, niin "pitäis eleä niin kuin voijaan, ei niin kuin tahotaan" (28); tahi meijän täytyy tyytyä meijän onnen osaammo. Ja koska myö kerran olemme tähän moailmaan tulleet, niin täytyy kersiä niitä vaivoja ja rasituksia jotka eläminen moailmassa myötensä tuottaa (1110), myöskin ite kuolemankin (1116). Ja koska myö ei ainoastaan olla henkellisiä, mutta myöskin luonnollisia moallisia olentoja, niin "täytyy meijän moalla elää moan tavalla, ellei myö taho moalta pois paeta" (29). Viroissamme ja toimituksissamme "meijän pitää tehä niin kuin käsketään, vaan elee niin kuin hyviin tapa on" (193).

Kuin nyt tarkemmin tiiustellaan mitenkä hyvän ihmisen tuloo elee, tahi mitä heijän mielestä voaitaan tavaksi *kunnollisen miehen*, niin löyvämme että heijän mieltensä myöten, yksi mies ensinnik piti olla sanoissansa luja ja kintiä (275—280); aattoksissansa tarkka ja selkiä (497, 544, 492, 493); voaroissansa valpas ja vakainen (281, 512); vastuuksissa ja vahinkoissa, muuttumatoin (282, 508); myö-

*) Yksi toinen vertaus on myös: "*opiksi ikee, vaan ei eleek,*" joka vielä selvemmin osottaa, että tämä nykyinen ikä ei ouk tehty meillen eleäksemme (ikuiseksi, ainaaksi), vaan ainoastaan opiksemme (koettelemukseksemme, harjoittelemukseksemme). Yksi juuri tarkka sana!

täisissä, *) iloinen ilman ihastumata (283, 496); sanalla sanottu, että kaikissa osottaa järjellisyyttä (265, 749, 497, 469), ja hillittää omat himoinsa (270, 543, 283, 495, 640—642).

Äkkinäisessä joukossa, piti hään olla ikään kuin itekseen (ſluten inom ſig ſjelf) ja harva-puheinen (501, 494, 535), eikä milloinkaan turvaita tuntemattomihin **) (70—72, 614, 615); puheissansa toimellinen (beſtämd), vaan ei pitkällinen (535, 555), ja muihen turhia puheita kuuleskella ilman nauramata (291, 559 ***).

Muutoin oli hyö käytöiksissänsä vakaiset ja yksintapaiset (925, 926); menoissansa jäykeet ja yksintoikoiset (273—278; tavoissansa kankiat ja yksin-

---

*) *Myötäinen* ja (*plural.*) *myötäiset*, niin myös, *myötyys* medgång.

**) Tämä meijän luontomme, että aina olla omin varoisek, eikä luottaita muihin (josta siitten myös seuraa, ettei kaikkia uskoa eikä puhua (70—72, 558, 559) ovat Ruohtalaiset kuhtuneet *luulemukseksi* (miß-tänkſamhet) ja *salamielisyyteksi* (förbehållſamhet), ja saattaa ehkä niin olla. Tässä myö heistä eroitamme meitä: sillä hyö ovat puheissansa, käytöksissänsä ja tavoissansa julkinaiset (öppna), niin että ne monestin paljastaavat ihtiänsä ehkä liiaksikin. Tämä on yks kaunis tapa, joka osottaa heissä rehellisyyttä ja kunniallisuutta (jos se vajuu syvämmestä); mutta jos se vajuu kielenkantimesta, tahi mielen-kevevyestä, niin se ei toimitak muuta, kuin että ovat loskariloita (ſkrodörer) liian-puheliaita (pratmakare), veltto-luontoisia ja pehmyt-mielisiä.

***) Se on vielä nytkin yksi tapa Suomalaisten mielenluonnossa (ett nationaldrag, karaktersdrag), ettei joutavat jaaritokset ja irvistelemiset heitä mielytä. Siinäkin eroittaiksen hyö muista monesta, *etteivät naura tyhjästä.*

mukaiset (608, 1114 *); voatteissansa halvat ja yksinkertaiset (701—712); ruuissansa siistit ja kohtulliset (1055—1058); elämissänsä kiivaat ja vähään tyytyväiset (1080—1083, 923, 924); rahoissaan ja veloissaan totuulliset ja rehelliset (713—724); tavaroistaan ja varoissaan, tiuriit ja seästäväiset (873—875, 1074—1076); vaan ei siksi saittaat eikä itarat (116—119). Heijän luonto oli, että kuin kerran rupesivat runsaiksi ja heittäiksivät, silloin olivat aulit yltä-kyllän (120), niin ettei kahtoneet omoansa, eikä seälineet ihtiänsä. Vieraillen olivat avarat ja hyvätahtoiset (609—612). Pioissansa ja juominkissansa hyö eivät pitänneet viinallen vihoo (571—574), ehkä hyö tiesivät ja varoittivat hänen vaikutuksia (578—586), vaan nauttivat tätä viljoo toisinaankin ehkä liiaksensa (569, 570, 593, 565). Ystävien ja tuttavien joukossa olivatten leikki-puheliaiset ja hauskat, ja suloiset ja iloisat keskenänsä (533, 534, 477).

Erinomattain olivatten näppärät viskoamaan toinen toisillensa leikki-puheita ja sisuus-tikkaisia

*) Tästä meijän kankeasta ja jäykästä, tahi kiivaasta ja kovasta luonnostamme, löytyy myös meijän kielessämme montaa sanaa jotka merkihtee tään-tapaisia mieliä, jotk eivät taivuk muihen mukaan, vaan ovat kovia ja taipumattomia; niin kuin e. m. *jäykkä-niskainen* (hallſtarrig), *uppi-niskainen* (uppſtudſig) *kovakorvainen* (ohörſam), *kylmä-kiskoinen* (oförbragſam), *eripurainen* (egenſinnig), *iteppäinen* (enwis), *vastahakoinen* (motſpänſtig), *suuri-syväinen* (ſtormodig), *äkäpertty*, *äkäpässi*, *syvämikkö*, *jurrikka*, *m. m.*

(542, 492). Että siitä suuttua, pitivät hyö mielettömäksi (543, 544); vaan että vastata heitä puolestansa, miehulliseksi (543); ja mielelliseksi että halvaksi arvata koiriin ja narriin irvistelemistä (83, 85, 339). Valeeita ja joutavia kehuitoksia, hyö ei ollenkaan suvaina, eli ies malttana kuulla (545—547, 559 *); ja että kiittää ihtiänsä tahi omiansa, luettiin hullun tavaksi (435 **).

Ne

*) Kaikki mitä tässä puhutaan meijän tavoista ja mielen-luonnostamme, tarkoittaa erinomattain sitä talonpojallista kansoo, vaan tapoo myöskin ussein herrasmiehiä. Kuitenkin sanotaan Savon herroin, liioitenkin vanhalla rajalla, ennen tulleen jo muilta Suomalaisilta rajuutetuksi, heijän *roivaillemisesta* ja *valehtelemisesta*, jolla ne tultua rantamaillen toimittivat muka koti-vähkeitänsä.

**) Sanotaan myös: *Hullu kiitti miestänsä, mielipuoli naistansa:* ja *Hullu kiitti hevoistansa, miespuoli akkaase.* Tämä on yksi kaunis tapa meissä, *ettemme kiitä ihtiämme eikä omiamme, eikä myös vanhojamme;* joka osottaa ei ainoastaan, ettemme ole paisuvaisia eikä ylpeileväisiä; mutta myös että meissä vielä löytyy sitä miehullisuutta, urhollisuutta, ja luonnollista voimallisuutta, joka jo monelta puuttuu. Sillä yksi urhollinen mies, ei se kehu milloinkaan uhkeuttansa (hänen käytökset osottaavat tätä jo kyllä): samaten yksi urhollinen kansa — ei sekkään tuosta pöyhistelete eikä isoinna käyttelete. Vasta kuin *voima* ja *uskallus* (joka aina luottaiksen voiman peälle) on hänestä kavonna, silloin vasta rupiavat tuosta puhumaan ja pauhamaan, että sillä saattaisivat muitakin muka uskomaan tätä vielä löytyvän heissä; ja jos eivät muuta taija, niin hoasteloovat ies esivanhemmistansa, jott' eivät heijän ansiosta jäisi varsin osattomiksi. Silläpä on jo niin monaisten sekä luettu että lauletto siitä *pohjoisen voimallisuuesta*, siitä *rauta-kivisestä moasta*, ja *niistä vanhoin Jööttiläisten uhkeuesta*, että mahtaisivat tuosta jo kerran kyllästyä, ja ite osottoo jotaik jaloutta.

Ne vanhat laulelivat ussein viinan tiloilla (563), ja virsillänsä jatkovat vähät oluensa (553). Kyyrymäisissään hieroivat hyö kämmenillään runot välillänsä (557); ja lukivatten isoksi viisaaksi kulkea Runoniekanaa virren töissä työskentellen (554, 555, 749). Semmoisia Runojoita löytyi aina heijän pitopaikoissansa. Aineensa tahi virren alkunsa ottivatten mistä peätyi (554); ussein "toisten pitkistä puheista, mielettömiin lausunnosta" (555). Eikä kahottu mikskään, mitä hyö virtteensä panivat (556, *).

Töissänsä heijän oli aatos, että kutakin asiata piti alusta nouvattaman (830, 832); ja että ahkeruuella ja hartauella kaikki oli voitettava (1034, 271, 272). Että tehä hiljaisesti ja hitaisesti, lukivatten hyvästi tehtyksi (845, 846); että kiirutella ja löyhytellä, pitivät muka yhtä hyvänä (847—850 **) Evät-

*) Näistä heijän Runoista käytettiin heitä ussein oikeuteen, ja tahottiin muka laulajat sakoillen näistä heijän runon-teoistansa. Nämät toas luulivat ettei heillen tuosta pitänyt olla sakkoa, kuin olivat vaan vetänect oman nimensä virteen, jonka tähen sitä myös usseemmittain tavataan siihen liitettynnä.

*) Tästä meijän hitaisuutesta ja hiljaisuutesta meitä syytetään *kehtoomattomiksi* (flegmatiſka), ja *pitkällisiksi* (långſamma); ja kyllä se on tosi, etteime suinkaan joutavasta löyhistele, emmäkä tyhjästä hätäile. Meijän luonnossamme löytyy merkkillisellä tavalla yhistettynnä yksi ulkonainen jäykkäys ja yksi sisällinen tulisuus, joka ikään kuin yhtaikoo meissä muistuttaa näitä kylmiä pohjan-maita kussa asumme, ja niitä lämpöisiä iän-mantereita kusta olemme lähteneet.

aikoina ja kiireellä työnajalla hyö eivät malttana yölläkään levätä (857, 858, *); mutta sillä välillä, koska heillä oli hyvät jouvot eikä paljon mitään tekemistä, niin perivät uniansa takaisin, ja viettelivät aikansa kotona makoomisella (906, **).

Muutoinkin hyö rakastivat kotiansa (907—910), ja pitivätten omaa moatansa muita maita parempana (921, 922 ***), ja milt ei pitäneet juuri vihoo

*) Otavan II:ssa Osassa, 60:nellä puoliskolla muist.

**) Tätä on monikin tainnut jo liian paljon ottoo tavaksensa, koska heitä tuosta varotetaan ja nuhtellaan (907—910).

***) Tämä heijän *koti-rakkaus* ei ollut mikään *isänmaan-rakkaus;* sillä ehkä nämät syntyyvät ja kasvaavat yksissä, ja ikään kuin yhestä juuresta, niin hyö kuitenkin eroittaiksen toisista eri-tarkoituksillansa. Yksi heistä ei kasvata muuta kuin pieniä pähkineitä omallen suullen; mutta toinen kantaa hetelmiä, jotka kypsyyvät vielä tulevinna aikoinakin, ja tuottaa meillen siunauksia meijän sikiellisten.

Että rakastaa sitä *yhteistä kansoo*, tahi sitä *yhteistä isämme-maata*, sitä eivät hyö ennen ymmärtännä, ja moni ehkä ei vielä nytkään sitä oikeen ymmärrä. Sillä niin kauvan kuin olimme Ruohin vallan alla, niin minkä mieli ei palana omaan hyötymiseen, niin sen syvintä poltti se Ruohtalainen nimi, ja ne Ruohtalaiset käytökset, Oma kansa piettiin halpana ja jaloin poljettavana, ja nouvattaissa vieraita tapoja heitettiin omat unoukseen. Kansan kieli ja valaistus jätettiin sipo sillään seisomaan omillen kannoillensa, ilman harjoittamata, sillä mitä hänestä harjoitettiin, harjotettiin vieraalla kielellä, että sillä oisivat tekevöinään meitä muka muukalaisiksi. Meijän mieles-tämme ja meijän muistostamme poistaivutettiin kaikki, joka oisi valistannut meitä meijän vanhoistamme, tahi tarkoittannut tietoa omasta tarinamuksestamme. Kaikkia sevoitettiin ja sotkettiin siihen Ruohtalaiseen nimeen; niin että jos nyt tahtoisimme tiiustella meitä ihtiämme, niin meijän täytyy vainehtia niitä jälkiä jotka vielä ehkä löytyisi näijen kirjoissansa ja

niillen, jotka olivat kotonsa heittäneet (917—919). Soassa olivat hyö uhkeet ja urholliset (627—629), tappeluksissa uljaat ja kauheet (654, 655), ja kuninkaallensa kuuliaiset (193) ja uskolliset (189—191).

---

heijän tarinamuksessansa. Mutta siitäkin ovat hyö jo tarkasti poispyyhittynnä; sen eistä eroittua heistä, seisomme tässä varsin avopäinä, tietämättömät mistä olemme lähteneet. Meijän tuloo sen eistä kiitoksella kostella heitä, jotka suurella vaivalla ovat kokeneet tahi vielä kokeevat säilyttää meillen näitä meijän muistojamme, pelastain heita heijän kavotuksesta ja hakiin heitä valkeuteen. Jos sen eistä Ruohtalaisten muinoot Ruhtinat yllytti meitä luopua omistamme, ja tunkiissa meillen tapojansa vaativat meitä hylkeämään ihtiämme, niin se olkoon heillen anteeksi, sillä hyö näyttivät meillen muuten hyvyytensä ja laupeutensa; eikä kielistä niinnä aikoinna pietty suurta lukua, joina eivät paljon pitäneet henkestäkään. Mutta se oli tämä heijän mielikarvaus kieltämme vastaan, ja meijän oma huolimattomuus, joka vahinkoitti meitä juurin juuressamme, ja joka eroitti sen valaistun kansan meistä pois meijän moarahvahasta. Tämä jäi uskolliesti seisomaan omillen anturoillensa, vaan tuo nouvattaissa vieraita tapoja, vieraistui pois joukostamme. Jos sen eistä Ruohtalaiset halaisivat meitä nieltäksensä, sillä että tahtoivat tehä meijän ihteyttämme (individualitet) tyhjäksi, niin se on nykyisten aikoin valaistusta, jota meijän tuloo kiittää, etteivät voittajat eneä syö voitettujansa suuhunsa, tahi uhraa heitä Jumaloillensa niin kuin muinon tekivät (ja jota vielä joskus tapahtuu), eivätkä tie heitä (niin kuin muutlon) varsin orjaksensa, ryöstettyä heiltä vapautensa, lainsa, nimensä, puheensa, moansa, valaistuksensa — ainoastaan henken heillen tuskin heittävänä; mutta että niitä nyt turvataan henkellisellä vakauvella (med perſonlig ſäkerhet) ja suojellaan ja varuisstellaan laillisella asetoksella, annettua heillen tilaisuutta harjoitella omoo parasta, ja kieltänsä että valaistustansa tarkoitella; tekiin heitä sillä niin'onnellisiksi alamaisiksi, niin vapaisiksi kansallisiksi (med borgare) kuin on suinkin mahollinen.

Jaloja miehiä hyö rakastivat aina, osottaissa heillen kunniansa (284), kuitenkin eroittivat "ettei kaikki ouk kulta kuin kiiltää" (728, 729); eikä ylistäneet käteen turhilla kiitoksilla (95, 96, *). Hyö

---

*) Tämä on yksi kaunis tapa meissä, ettei *liukkaalla kielellä ketään kiusata tahi lepyytellä;* ja se on kunniaksi meillen, ettei koko meijän kielessämme löyvyk yhtä sanoo, joka juuri merkihtee ſmiekra, ſmila, (liukastella, viekastella). Samaten ei myöskään löyvyk meissä sitä tapaa että *kaikkia joutavia kuuleskella* (wara nyſikna), joka on varsin vasten meijän vakaista luontoamme (536); senpä tähen ei kielessämmekään löyvyk yhtä sanoo, joka merkihteis nyſikenbet, (uteliaisuus).

Mutta koska olemme nimittänyt näitä meijän hyviä tapojamme, niin emme myöskään saata salata niitä kehnompia, tahi luulla ettei meissäkin löyvyk vihelliäisyyttä. Suomalaisilla on ensinnik se paha tapa että hyö *luuloovat* (205, 106) ja *soimaavat toisiansa,* (79—86); kuitenkin eivät tiek sitä pahuuella eikä pilkan vuoksi, (niin kuin on muualla nähty). Toinen paha tapa löytyy meissä myös: *myö olemme harvoin yhtä-pitäväiset* (250, 269). Tämä vika on nähty muissakin muuten urhollisissa kansoissa. Greekkalaiset (vanhassa tarinamuksessamme) ja Puolalaiset (tässä meijän nykyisessä) hyökin ovat aina näin välillään juonittelleet ja riitauntuneet. Tämä tuloo ehkä meijän eripuraisuutesta. Muut kansat ovat myös totistaneet meijän olevan *pikaisia* (haſtiga, haſtiga, ſnarſtuckna) *itepäisiä* (enwiſa, egenſinniga) ja *jäykkä-luontoisia* (butſtra, trumpna). Eikä sitä saata salata, että meillä on karkia luonto, jos sitä kerran nostetaan. Mutta jos tällainen kiivas luonto taivutettaisiin hyviin tarkoituksiin, niin se oisi pystyvä ja saattaisi paljon aikaan, ja oisi tämä into hyvä soaha meistä vielä yhen mainittavan kansan. Mutta niin kuin tämä luonto nyt usseen osottaiksen meissä, nimittäin taipumattomuella joutavissa, niin se on luettava meillen nauroksi vaan ei kunniaksi.

Kuitenkin niin kaikeista meijän virheistä meijän *yhtäyytyväisyys* (likuöjdbet) ja *kehtoomattomuus* (ſleg-

Hyö selittivät aivon hyvin, että monestin pahapäiväisistä poijista oli virunut aika miehiä (291, 657); ja että sitä vastoin, moni joka kulki isoinna miessä, tahi joka oli korkeista lähtenyt, oli huono retkale, ja muita kelvotompi.

Niin kuin muutkin kansat, niin myöskin Suomalaiset uskovat yhtä *onnea*, tahi yhtä välttämätöintä asioihen tapahtumista (658, 663—671). Tämä aatos on aina rahvaallen ja niillen vähemmin valaistunneillen omainen, koska hyö kyllä näköövät sen järjestyksen joka luonnossa osottaiksen, mutta eivät kuitenkaan ajatuksillansa käsitä sitä jaloutta ja voimallisuutta, joka kaikkia moailmassa sovitteloo, hoivauttaa ja hoiteloo. *) Kuitenkin hyö tästä eroittivat yhtä äkkinäistä ja vastatahtoista tapausta, jota ne *tapaturmaksi* kuhtuivat, ja joka toisinaan tapahtuu ikään kuin itekseen ilman kennen puuttumatak (65).

Tällaiset olivat ne vanhat Suomalaiset luonnostansa, tahi tämmöiset piti miehet heijän mielestänsä olla, jos heitä Uroiksi mainittiin. Että hyö ovat myöskin semmoiset olleet, totistaa muutkin kansat,

---

ma) on suurin luettavaksi, se on häijyn heistä kaikista, ja yksi sikiä laiskuutesta ja mielen-valaistamattomuutesta; eikä sitä saata muuten hävittää, ellei paremmalla toimella ja mielen valaistuksella.

*) Tämä *hoivauttamisen tapa* (wårdande egenſkap) kuhutaan meijän uskomuksessamme, *Jumalan edeskatzomus* (Guds förſyn), tahi *Jumalan sormi* (Guds finger).

koska ne vertoovat heijän olleen so'issa urholliset *), hallituksensa ja kuninkaansa uskolliset, **) toimessansa rehelliset ja ilman vilpistelemätä, ***) töissänsä hartaat ja kiivaat, †) ruumiiltansa kovaluontoiset, ja tottuneet sekä kovuuteen että köyhyyteen, ††) mielestänsä pikaiset ja ruttoluontoiset, †††) syvämmestä hyvätahtoiset, *) vierain joukossa harva-puheiset, **) vaan keskenänsä rattoisat ja iloisat, ***) j. n. e.

Olkoon tämä sanottu heijän miehistä, mutta meijän tuloo myöskin jotaik puhua heijän *vaimoväistä*, ja toimittoo mitenkä heijän oil laita †). Niin kuin muutkin itäiset kansat, niin myös Suomalaisetkin pitivät vaimojansa aivan halpoina ja varsin vähästä

*) Rühs I D. p. 3, 187. III D. p. 133. Että nimittää niitä kaikkia jotka kiittää meitä urhollisiksi, oisi että täyttää kirjan tykkenään; myö tyytymme sen tähen ainoastaan tähän.

**) Rühs, I D. p. 182, 187.

***) l. c. II D. p. 38. III D. p. 133. Boëthii bref. lue Mnemosyne 1821. p. 272.

†) Rühs, II D. p. 38. I D. p. 3. III D. p. 133, 134.

††) l. c. II D. s. 38. III D. p. 133. Mnemosyne 1821. s. 269, 270.

†††) Rühs, II D. s. 38. III D. s. 133.

*) Rühs, II D. s. 38. III D. s. 133, 139.

**) l. c. I D. s. 9. III D. s. 133, Eikä alunkaan utelevaiset (nyfiine) Rühs II D. 38.

***) l. c. II D. s. 38. III D. s. 140.

†) Meijän Suomen vaimoväki on aina tullut kunnioitetuksi heijän puhtautesta sekä voatteissansa että ruuissansa. (Rühs, III D. s. 134. Mnemosyne 1821. s. 269). Yksi kiitettävä tapa joka juuri koroittaa heitä meijän silmissämme. Erinomattain ovat Karjalaiset ja Pohjalaiset tässä olleet kuuluisammat.

arvosta *). Vanhoinna aikoina heitä muissakin kansoissa ei pietty parempana; ja vasta valaistuksen vajenemisella, annettiin sillen vaimollisellen henkellen sitä arvoa ja kunniata joka on hänellen tuleva. Sillä kuin ennen pitivät heitä miehen orjuutessa, ja kaikissa hänen käskynsä alaissa, niin kuin muka vaimot oisi luotut miesten tähen, ja ei vaimot ja miehet toinen-toisennsa tähen — niin piämme heitä nyt meijän elämän kumppalinna ja toverinna, joihen toimituksia luetaan: että suosioisuuellansa ja suloisuuellansa poisvietellä meistä meijän murheemme, että likistämisellänsä ja kuiskuttamisellansa mielyttää meijän mieltämme koska olemme työstänme väsynneet tahi surun-alaiset, että sillä tavoin onnistaa meitä meijän vaimoissamme, meijän lapsissamme ja meijän koti-majoissamme; eli toisella sanalla: että keventää ja huojentaa meijän huoltamme ja vajvojamme, tahi että puoleksi kantaa meijän vastuksiamme ja myötyyksiämme. Sen eistäpä myö kuhumme heitä myöskin meijän puolisoksemme ja toveriksemme, sillä ilman heitä meijän elämä ainoastaan oisi puoli, vajoo ja kolkko.

*) Tätä Suomalaisten kovuutta vaimojansa vastaan, mahtaa ehkä moni pitää to'istuksenna heijän ennen olleen varsin roakoja, koska se tapa usseemmittain tahtoo nouvattaa raakoja kansoja, että alentaa vaimojansa. Mutta myö piämme tätä (ikään kuin heijän kylpemistä, ja monta muuta tapaa p. 23) to'istukseksi heijän tulleen iästäpäin, ja nouvattaneen itäisten tapoja. Siinä vielä tänä päivänäkin vaimot pietään varsin kovassa kurissa. —

Miten halpana Suomalaiset muinon pitivät vaimojansa, nähään siitä, että pientä poika-lasta, kuin hänessä oli vaan väheekään Uron uhkeutta, piettiin heitä paljoa parempana (292, 807). Hyö vertaisivat naisväkeensä Vuohiksi elävistä (409, 317, 398). Harakoiksi linnuista, ja tuohisiksi astioista (317, m. *), eikä nämätkään ollut ne pahimmat sanat, joihen heitä verrattiin (352). Ainoastaan talon-emännät ja äitit saivat jonkuun ansion (196, 761, 625), jota annettiin heillen heijän miehensä tahi lapsensa tautta (316, 317); mutta piikoja ja naisia ei kahottu mikskään, sillä heitä luettiin kaikista kehnommiksi, (352, 417), ja tuskin että heitä ihmisiksi arvaeltiin (317, m. **). Senpä tähen lukivatten vaimot piikaisuuensa ikeä kaikkiin vaikiammaksi ja onnettomaksi (344). Vanhemmat myöskentelivät ite piikojansa ja tyttäriänsä sillen joka heistä enin maksoi (395, 396, 353 ***), ja Lappalaiset kuuluu vielä nytkin näin

*) Meijän täytyy tunnustoo, että ehkä nämät verfaukset eivät suinkaan ihaillut heitä, mutta nopeemmittain alensivat ja häväisivät, niin hyö eivät kuitenkaan olleet varsin ilman tarkoitusta.

**) Eikä Suomalaiset olleet ne ainokkaiset, jotka näin vaimoissansa polkeisivat ihtiänsä. Muut kansat ovat niinikkään ilkaistelleet, ja ovat juuri tahtoneet totistuksilla vahvistaa näitä heijän lopsutoksia; lue e. m. *Disp. qua probatur mulieres homines non esse. Parisiæ* 1593. 12:o.

***) Tästä on vielä nytkin se puheen-parsi meijän kielessämme: *"joko hään on naiman-kaupoissa?"* Lue muuten tästä *Paul. Jusstenin* Chronic. Episc. Finl. p. 70; Rühs Finland och deß inwånare, I:a Del. p. 16. — Swenſk Litter. Tidn. 1817, p. 343.

näin kaupoitella lapsiansa. Ne nuoret vaimot vaivattiin työstä työhön (359), ja peästyä ämmiksi, heitettiin heitä kotiin pirtin-vartioiksi (297, 298 *). Pitopaikoissa ja isoimmissa väin-kokouksissa hyö saivat palvella ja mielen-nouvattoo miehiänsä, ja hyvä oli jos saivatten siitten jälestäpäin syyvä alapeässä pöyvän niitä tähteitä jotk' olivat jäänneet jällellen uroiltansa. Karhuin peijaisissa ja muissa semmoisissa jaloimmissa juhla-paikoissa, ei laskettu vaimoja ollenkaan tiloillen, eikä suvaittu heitä ies näkyvillen; **) ja Lappalaiset pakottaavat heitä vielä nytkin, ettei milloinkaan pistäitä heijän kotahan siitä pienemmästä sulusta, jota kuhtuvat pohjan-reijäksi, ja jota ne rajuuttavat. Jos naisten elämä kahottiin halvaksi, niin heijän kuolemansa kahottiin vielä halvemmaksi. Sitä ei verrattu sen suuremmaksi, kuin jos oisi nauha talossa katkenna (753); ja miehet jotka pitivät ansionsa alla että nauroo toisillensa, heillen oli lupa nauroo naisten kuolemalle ***) että naimiselle (400).

Kuin pitivät piikojansa tällä tavoin pilkan alaissa, niin oli arvattava että heijän viattomuus †), se

*) Että sen eistä heillen uskaltaa talon hallitusta, luettiin vasten huoneen-lakia (335), ja häpiäksi olla (645) heijän kurituksen alla.

**) *Pieniä Run.* II:ssa Osassa XI.nessä kappalessa.

***) *"Naura hyvällä, naura pahalla, naura naisen kuolemalla,"* (vertaus).

†) *Viattomuus,* oſtuld.

vaimollinen puhtaus ja kunniallisuus ei suureksi luettu (348—350), eivätkä sakoillen panneet heitä vietellä ja villitellä (345—347). Harva tyttö uskottiin sen eistä miehistä varsin vapa (365, 366), ja se näyttää kuin oisivat vaimon puuttehessa panneet heitä tasan välillänsä (901). Niillä, jotka ne pietyiksi nimittivät, ymmärrettiin semmoisia joilla oli tietyt miehet, tahi joillen oli oma mielitietonsa. Näistä eroittivat heitä joita ne portoiksi tahi huoriksi mainihtivat, ja joita hyö muista vaimoista välittivät (367, 368, 101).

Kosiomisessa se oli puhemiehen asia että kuulustella ja tiiustella morsianta (394). Sulhainen ei ollut ussein häntä nähnytkään, sitä vähämmin kokenut (577). Että paljon valita vaimoisia luultiin tihuvaksi työksi (385); ja varoitettiin erinomattain ettei ollenkaan juhla-iltoinna ollut paljon karvoin kahtomista, koska silloin oli siviä kukin, niin häijy kuin hyväkin naisi (376—379). Kukin piti heijän mieltänsä myöten naija vertaisiansa, eikä juosta sivuihten omiansa (373—375). Kaukoa-naiminen *) ja koto-naiminen luettiin kumpaisetkin yhtä ouvoksi (386, 388); sen eistä piettiin noapurista naiminen onnellisinna (386), ja paraiksi talon toisen tyttäriä (387),

*) Sillä se oli muka uskottava, että se joka *matkan peästä* haki itellensä vaimoa, ei soanut häntä likempänä, vaan oli kajottu (afskydd) oman kylän tyttäriltä. *Koto-naimisesta*, lue p. 91.m.

(koska heitä muka tunnettiin tavoistaan että käytöiksistään). Että naija nuorena pitivätten parempana (295, 294); mutta että hätäillä naiman-kaupoissansa lukivatten katumukseksi (380—383). Kaunukkaisiksi kahottiin hoikkaisia ja pienoisia (313 *), kuitenkin oli miesten mielet monellaiset (314—316). Ehkä kasvot oli piioillen parraat puhemmiehet (354), niin heijän rikkauetkin oli heillen hyvät naittajat (355), ehkei kaikki heistä pitäneet (398, 399).

Se näyttää kuin Suomalaiset vanhuuestäkin ainoastaan oisivat männeet yksin-naimiseen; ei sentautta että se oli heillen kielty pitää usseempia akkoja, vaan koska nämät eivät sopineet välillänsä (401), vaan olivatten michellensä sekä vaivaksi että vastuuksesi (368); ja vielä siittenkin koska näkivät, että kalat meressä (403), linnut ilmassa, ja kaikki luonnossa olivatten kahen-käsken (402), niin arvaisivat tuosta, että kaksittain oli kaikkiin paras (393, 404). Muutoin näyttää kuin ei oisi ollut kielletty luopua pahasta ja kelvottomasta akasta, ja että pitivät hyvän eron parempana kuin pahan yhteyven (391).

Akkoin asia oli ainoastaan että synnyttää ja ruokkia lapsiansa (424, 428, 448), — ei että heitä

*) Tämä sananparsi ei ouk suinkaan Savolaisten mieltä myöten sopiva, sillä hyö kahtoovat ihanaisiksi *suuria hilpeitä* (riskiä) tyttölöitä, jotka ovat hyvin työntekeväisiä, ja joista on hyviä työmiehiä toivoo. Hyö halajaavat *valkee-verisiä* (ljuslätta, blonda) ja *punapintaisia* (röbbrufiga); vaan kajoovat pieniä musta-kulmaisia (brunetta). (Pieniä Run. I Osa, 11 k.)

kasvattaa. Poikiin yläs-kasvattaminen tehtiin miesten mukaan (290); sillä akkoin joukossa heitä ei tehty uroiksi (462). Lapset eivät soana kauan lasna olla (433), heitä taivutettiin jo aikaseen työhön (433) ja totutettiin pois-luopua hekkumista ja muista herkuista (467, 468). Heitä ylöskasvatettiin kurituksessa (436—444), ja kuuliaisuutessa (445). Heijän vanhemmat kokivat kaikella tavalla soaha heitä miehiksi (460, 462); eikä laimin lyönеet että oijaista heitä opetuksillansa ja neuomisellansa (473, 453, 449). Tästä tapahtui myöskin, että ehkä isän tavat ussein nähtiin pojissa (454, 101), ja äijin eljet tyttärissä (455, 456), niin taisi kuitenkin (kunnollisen kasvattamisen kautta) huonommistakin vanhemmista selvitä hyviä lapsia (409, 457); ja hyvistä vanhemmista (kehnon kasvattamisen tautta) virua kelvottomia lapsia (285); joita ei eneä opetuksillakaan saatu oijaistuksi (463—465).

Tässä lopetamme myö meijän tiiustelemisia meijän esivanhemmistamme. Myö olemme ehkä tehnyt heitä kovin lyhykäisesti ja viheliäisesti, mutta että toas enemmin johtata näitä vanhoin elämän-laitoksia, oisi ehkä että liian pitkäksi venyttää tätä meijän koittelemustamme, joka jo ehkä monen silmissä mahtaa tuntua pitkäksi. Myö heitämmö tätä sen eistä toisillen, ja tyytymme siihen, että myö olemme

kerran jo alun tehneet — tehköön muut lopun *). Myö olemme jo ilmin saattanut, että oisi muka mahollista, näistä meijän omista vanhoistamme tutkistella vanhoja aikojamme, ja tarkoittaa tietoja meijän Suomalaiseen tarinamukseen kuuluvia. Myö olemme jo näyttänyt että näissä meijän vanhoissa sanan laskuissamme **) löytyy yksi iso viisaus sul-

*) Myö olemme tällä koettelemuksella (p. 145—174) ainoastaan tahtonna näyttää millä tavalla näitä vanhoja sananlaskuja pitää käytettämän jos heistä tahomme hakea jonkun evun valaistokseksi meijän tarinamuksessamme. Ne jotka tahtoovat tätä lavcammasti nouvattoo, niin olemme heillen hyväksi asettanneet yhen *siselläpion* (p. 41—60), josta hyö numeroijen osottamisella aivan huokiasti taitaavat ihtiensä johtattaa.

**) Mutta se ei ollut ainoastaan sananlaskuissa, jossa meijän esivanhemmat säilyttivät meillen viisautensa, sillä niitä löytyy kansassamme muitakin opin-puheita jotka ovat vajunneet meijän vanhoistamme, ja joissa tavataan samoo tarkoitusta, nimittäin meijän mielen-valaistusta. Nämät ovat pitempiä puheita, jotka ovat tehtyt ikään kuin luvun tavalla, että hyö sillä pysyttelisivät heitä meijän muistossamme. Näistä on e. m. yksi joka opettaa meitä miten monta kuuta eläimet käyvät tiinehessa, ja joka on siitä merkkillinen, että se ikään kuin asettaa elävät *eäntänsä myöten* vissiin joukoihin tahi sukukuntiin, jonka (cänen) vaarin ottamista meijän nykyiset luonnon-tutkisteliat ovat tykkenään laimin lyöneet. Se kuuluu näin:

Kymmenen kuuta naurava (ymmärretään Ihminen).
Kaksitoista-kymmentä kuuta hirnuva, (Hevoinen).
Kymmenen kuuta ammuva, (Lehmä).
Viisi kuuta vinkuva, (Sika),
Neljä kuuta popottaja, (Jänis).
Kolmet viikkoo kaakottaja, (Kana).
Neljä viikkoo kotkottaja, (Hanhi).
Seihtemän kuuta mökättävä, (Vuohi).
Kuusi kuuta meäkyvä, (Lammas).
Kuusi kuuta reäkkyvä, (Kettu, Koira).
Neljä kuuta naukuja, (Kissa). (Martini *Hodeg. Lingu.*

jettunna *), ja että myö näihen tarkoittamisella tai-

Fenn. & Petraei *Brev. inst. Lingu. Finn).* Mutta tämä luku mahtaa olla heiltä veärin kirjutettu. Minä on kuullut tämän luvun Savossa toiseppäin, nimittäin: *"Kasi kaks; Koira kolm; Neito* (sika) *neljä; Vitlur* (lammas) *viisi; kymmenen Lehmoinen ementineen.*

Yksi toinen tällainen puheen-liitos joka niinikkään muistuttaa meitä vähä yhtä ja toista, kuuluu näin:
Mikä yksi? Minä tässä.
Mikä kaksi? Kaks silmää peässä.
Mikä kolme? Kolmet jalkoo pa'alla.
Mikä neljä? Neljä nänneä Lehmällä.
Mikä viisi? Viis sormee käissä.
Mikä kuusi? Kuusi kaplasta reessä.
Mikä seihtemän? Seihtemän tähtiä otavassa.
Mikä kaheksan? Kaheksan vannetta tynnörissä.
Mikä yheksän? Yheksän reikee ihmisessä.
Mikä kymmenen? Kymmenen kynttä varpahissa.

Kolmas, on yks joka on jo tehtynnä Runon tavalla, ja näyttää kuin olsi variten vasta rakettu Runon-piirokseksi (till ett ſchema för runor). Se alkaa: *oli meillä olli-mallia, olli-mallista matikka* j. n. e. Tästä olen minä kuullut monet erintapaiset luvut (olika läſearter). Niin se kyllä ensimältä näyttää, kuin tämäkin olsi ainoastansa yksi tyhjä lopsutos, mutta kuin tarkemmin ajatellaan, niin se osottaa meillen yhtä ainaseuravaa järjestystä, (ſerie) joka juoksoo ikään kuin ihtensä yhteen, tahi jolla ei ouk alkua eikä loppua. Eli se toimittaa meillen ymmärtämystä *iankaikkisuudesta.*

*) Moni maktaa ehkä luulla, jos Suomalaisilla vanhuessa oli tällainen luonnollinen viisaus ja mielen-valaistus niin, olsiha se tok pitänyt olla jossa kussa paikassa mainittunna, ja tullut tietyksi muilta äkkinäisiltäkin kansoilta. Myö vastoamme siihen mitä myö 22:nella puoliskolla (pagina) jo sanoimme, ja muistuttamme vielä siitenkin, meijän aivotuksemme ei olleen muijen vieraisten puheita meistä kerroitella (ehkä myö vastapäin tulemme tuostakin puhumaan) mutta että meijän kielestämme ja meijän omista vanhoistamme tiiustella meitä ihtiämme.

Vaan saisimme nuon arvolta sanoa, että Ruomalaistenkin vanhat Tarintajat (Hiſtoriker) toimittivat kirjoissansa pohjossa päin olleen kansoin joukossa niitä jotka

jamme joksikuksi vielä käsittää ja selittää meijän esivanhemmien tapoja ja opin-keinoja. —

G—nd.

---

elivät yhtä hiljasta ja onnellista elämätä, ja jotka ovat tullut kuultuiksi muista heijän Rehellisyytestänsä. Sillä paihti sitä mitä Tacitus meistä puhuu (joka eli 90 vuotta jälkeen Vapahtajan syntymistä) sanova meistä: *illis voto quidem non opus sit;* niin näyttää kuin hään näillä sanoilla oisi tarkoittannut sitä mitä Plinius (joka eli 60 v. jälkeen. Vap. synt.) kirjutti Hyperboræilöistä (peri-pohjalaisista), koska hään sano, että Riphaein (Uralin) tunturiin tuolla puolla, aina pohjoiseen hamaan, löytyi yksi onnellinen kansa, aivan kuuluisa heijän kummituksista: *Pone eos montes ultraque aquilonem gens felix (si credimus) quos Hyperboræos appellavere, annoso degit ævo, fabulosis celebrata miraculis* (Hist. Nat. Lib. IV. c. XII). Se näyttää juuri kuin Plinius oisi tällä puheella tavoittannut sitä mitä Strabo (joka eli 20 v. jälkeen Vap. synt.) lausui niistä Scythilöistä (*Scythit l. Tschudit.* merkihti Suomalais-sukuiset kansat) jotka hään muista rajutti siitä heijän hyvyytestänsä, josta hyö ovat tulleet muilta mainituksi: *De iis loquor, qui moribus utuntur probissimis. Sunt enim quidam de vagis seu nomadibus Scythis, qui.... justitia omnibus hominibus sunt superiores, quorum et Poëtae meminerunt.* (Rer. Geograph. Libr. Paris 1620. fol. p. 302). Jornandes (joka eli 500 v. jälkeen Vap. synt.) on se ensimäinen, joka ikään kuin kerroitessa samoja sanoja, selittää Suomalaisista: *Finni Mitissimi, Scanziæ cultoribus omnibus mitiores* (De Gethis. Cap. 3).

Puheen-pulma *).

Ite olenma Kala,
Vaan peätönnä Lakka;
Ilman niskata, Akka,
Ja ilman ruumiita, Sika.

G—nd.

*) *Puheen-pulma*, Logogriphus (ordgißning, charad).

Otava 1 Osa, 184 p.

M. v. Wright pirittänyt.

Kuopiolainen,
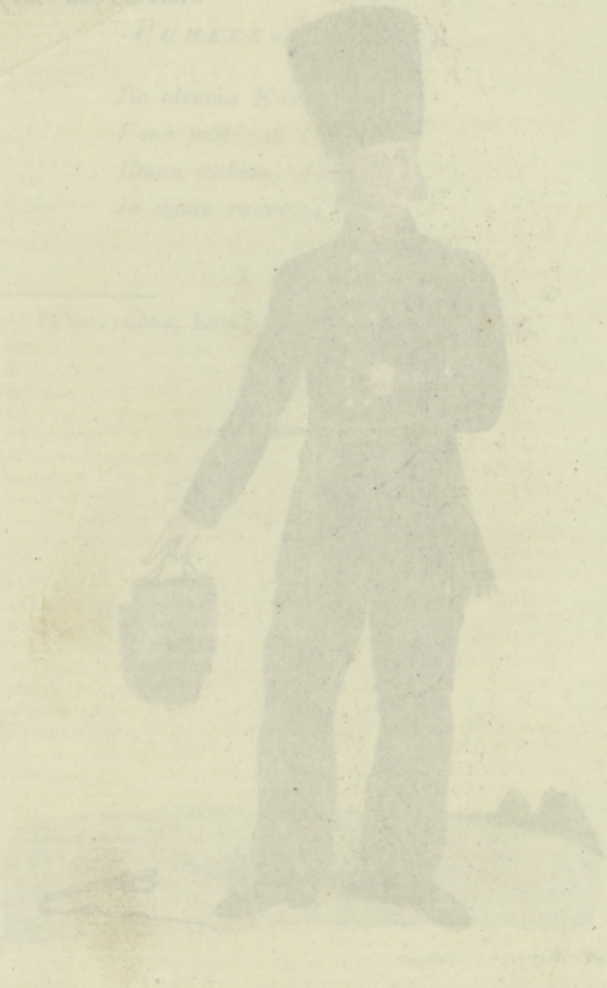
Talvi-voatteissaun.